

Drechtsteden

Concept

Begroting 2019

GR Drechtsteden

INHOUDSOPGAVE

1	Inleiding	5
1.1	Budgettaire kaders en uitgangspunten	5
1.2	Samenvatting financiële resultaten	6
2	Programma's	7
2.1	Beleid en Bestuur	7
2.2	Sociale Dienst Drechtsteden	14
2.3	Bedrijfsvoering	22
	A. Ingenieursbureau Drechtsteden	22
	B. Servicecentrum Drechtsteden	24
	C. Gemeentebelastingen, Onderzoekcentrum Drechtsteden	27
	D. Bureau Drechtsteden	30
3	Verplichte paragrafen	31
3.1	Weerstandsvermogen en risicobeheersing	31
3.2	Bedrijfsvoering	34
3.3	Financiering	34
3.4	Onderhoud kapitaalgoederen	35
3.5	Verbonden partijen	36
4	Financiële begroting	37
4.1	Overhead	37
4.2	Algemene dekkingsmiddelen	37
4.3	Recapitulatie programmabegroting	38
4.4	Verdeelsleutels	39
5	Vaststelling	40
Bijlagen		
A.	Bijdragen per gemeente	41
B.	Begroting en meerjarenraming naar taakvelden	42
C.	Geprognosticeerde balans en EMU-saldo	43
D.	Beleidsindicatoren	44
E.	Meerjarenoverzicht gemeentelijk bijdragen	45
F.	Risicotabel per gemeente	46

1. Inleiding

Deze primaire begroting 2019 is een staand beleid begroting. In de begroting zijn geen voorstellen voor nieuw beleid opgenomen voor 2019, het is feitelijk een financiële doorvertaling van de geactualiseerde begroting 2018.

Zoals gebruikelijk wordt eind 2018 een geactualiseerde begroting 2019 opgesteld, die aan de Drechtraad wordt aangeboden voor vaststelling begin 2019.

In de geactualiseerde begroting wordt onder andere verwerkt:

- Inhoudelijke ontwikkelingen, inclusief financiële consequenties van nieuw en gewijzigd beleid.
- Besluitvorming over de perspectiefnota 2019.
- Actualisering van de middelen vanuit Rijksbudgetten.
- Kostenindexering.
- Structurele doorwerkingen van de rekeningresultaten 2017 en de bestuursrapportages 2018.

1.1 Budgettaire kaders en uitgangspunten

De gehanteerde kaders en uitgangspunten zijn conform de beleidslijnen van vorige begrotingen. In de begroting zijn alle bedragen in duizenden euro's tenzij anders aangegeven. Daar waar "Begroting 2018" staat vermeld betreft het de geactualiseerde begroting 2018 zoals vastgesteld in de Drechtraad van 6 februari 2018.

De indeling van de begroting in begrotings-programma's is ongewijzigd gebleven. Bij het begrotingsprogramma Bedrijfsvoering zijn de budgetten van Gemeentebelastingen en Onderzoekcentrum samengevoegd. Dit is budgettair neutraal.

Financiële ruimte, perspectiefnota, en indexering

De Drechtraad heeft op 7 maart 2017 de uitgangspunten voor de vernieuwde systematiek Trap op Trap af vastgesteld. Die uitgangspunten zijn leidraad voor het bepalen van de financieel afweegbare ruimte voor de begroting van de GRD. Via de jaarlijkse perspectiefnota wordt de financieel afweegbare ruimte voorzien van inhoudelijke voorstellen voor beleidsaanpassingen en/of een bezuinigingstaakstelling. De perspectiefnota 2019 is ook in procedure gebracht voor zienswijzen. Begroting 2019 en perspectiefnota 2019 zijn gelijktijdig aan de Drechtraad aangeboden voor vaststelling in de vergadering van 3 juli 2018.

In de primaire begroting is geen indexering opgenomen. Indexering, het aanpassen van budgetten en gemeentelijke bijdragen als gevolg van de ontwikkeling van lonen en prijzen, wordt opgevangen binnen de vastgestelde financieel afweegbare ruimte. Vooralsnog wordt uitgegaan van een indexeringsomvang van € 2,3 miljoen voor 2019. Dit hangt vooral samen met de verwachte stijging van de loonkosten. In de perspectiefnota 2019 is dit nader toegelicht.

De besluitvorming over de perspectiefnota en de indexering wordt financieel vertaald in de geactualiseerde begroting 2019.

Regionaal meerjarenprogramma en groeiagenda

De Drechtraad heeft op 6 februari 2018 de geactualiseerde begroting 2018 en de geactualiseerde perspectiefnota 2018 vastgesteld. Daarbij heeft de Drechtraad structureel extra middelen beschikbaar gesteld voor de groeiagenda 2030. In 2018 is daarmee het budget voor rMJP en groeiagenda samen €2,6 miljoen.

In de primaire begroting 2019 is de € 2,6 miljoen ook opgenomen, en vormt daar één budget. Dat budget is nu het financiële kader voor de besteding aan de groei en ontwikkeling van deze regio. De nieuwe Drechtraad en het nieuwe Drechtstedenbestuur stellen vast hoe dit wordt ingevuld.

Daarnaast is de bijdrage aan de economic development board van € 0,3 miljoen begroot. Deze bijdrage is vastgesteld voor de jaren 2017, 2018 en 2019. Voor de jaren ná 2019 is er dus (nog) geen budget voor de EDB.

Decentralisaties 2015

De Drechtraad heeft op 6 februari 2018 besloten de financiële solidariteit te handhaven voor 2018 en 2019, voor de taken die aan die GRD/SDD zijn overgedragen in het kader van de participatiewet en de WMO 2015. Het kostenbudget wordt daarbij bepaald vanuit de middelen die de gemeenten van het rijk krijgen.

In het regeerakkoord van het nieuwe kabinet is opgenomen dat de huidige integratie-uitkering sociaal domein (participatie, wmo, jeugdzorg) met ingang van 2019 opgaat in de algemene uitkering van het gemeentefonds. Die budgetten vallen dan met ingang van 2020 onder de accresontwikkeling van het gemeentefonds. Volume ontwikkelingen (toe- of afname van de zorgvraag) en de kostenontwikkeling (van lonen en prijzen) moeten dan dus uit het accres gefinancierd worden.

In de loop van 2018 wordt uitgewerkt wat de consequenties voor de gemeenten zijn, en hoe dit in de begroting 2020 van GRD/SDD wordt verwerkt.

Aanvullende informatie voor gemeenten

Een groot deel van de gemeentelijke middelen loopt inmiddels via de gemeenschappelijke regelingen. Het is daarom van belang gemeenten aanvullende (financiële) informatie te geven. Met de primaire begroting 2019 wordt hier weer een verdere invulling aan gegeven. In de meerjarenraming is een meerjarig overzicht van de gemeentelijke bijdragen opgenomen. Verder is de risicotabel nu ook gekwantificeerd per gemeente.

1.2 Samenvatting financiële resultaten

Regionaal meerjarenprogramma en groeiagenda

In de primaire begroting 2019 is voor de groeiagenda een budget van € 2,6 miljoen opgenomen, dit is gelijk aan de geactualiseerde begroting 2018. In de perspectiefnota 2019 zijn geen verdere voorstellen voor extra middelen opgenomen.

Tekort Inkomensondersteuning

Op basis van de beschikbare gegevens medio februari 2018 geeft de berekening voor 2019 een daling van het tekort naar € 5,7 miljoen, ten opzichte van de € 7,4 miljoen uit de geactualiseerde begroting 2018. In de meerjarenraming daalt het tekort naar € 1,0 miljoen in 2022.

Het tekort is de resultante van de ontwikkeling van het klantenbestand, het macrobudget voor de bijstand, en de uitkomsten van het verdeelmodel. Elk van die drie factoren kennen een aanzienlijke onzekerheid.

Bij het onderdeel van de Sociale Dienst is de ontwikkeling van de inkomensondersteuning nader toegelicht (pagina 17 en verder), in de risicotabel zijn de onzekerheden benoemd en gekwantificeerd (pagina 32/33).

Het programma werk en inkomen van de sociale dienst heeft een totale financiële omvang van € 140 miljoen.

Minimabeleid

Het budget voor minimabeleid kende in 2017 en 2018 een aanzienlijke stijging. Voor begroting 2019 wordt uitgegaan van hetzelfde budget als dat van de geactualiseerde begroting 2018, € 10,3 miljoen.

Wet Maatschappelijke Ondersteuning

Voor alle onderdelen van de WMO: huishoudelijke ondersteuning, hulpmiddelen, vervoer, begeleiding en kortdurend verblijf, is hetzelfde budget opgenomen als bij de geactualiseerde begroting 2018.

WMO heeft een totaalbudget van € 49 miljoen.

Apparaatskosten Sociale Dienst

De apparaatskosten zijn € 41 miljoen, gelijk aan de geactualiseerde begroting 2018.

Kapitaallasten ICT

Bij het Servicecentrum is er 2018 af een incidentele vrijval van kapitaallasten voor een bedrag van € 1,8 miljoen. In 2019 doet die vrijval zich niet voor, zodat de begroting weer stijgt ten opzichte van de geactualiseerde begroting 2018. De stijging is € 1,5 miljoen, op basis van de vervangingsinvesteringen volgens het meerjaren investeringsplan. Dit is verder toegelicht op pagina 26.

De totale begroting van het servicecentrum is € 46 miljoen.

2. Programma's

2.1 Beleid en Bestuur

De Drechtraad heeft op 6 februari 2018 de geactualiseerde perspectiefnota 2018 vastgesteld. In de perspectiefnota is de regionale ambitie zoals opgenomen in de groeiagenda 2030 beschreven. In financiële zin heeft de Drechtraad voor het rMJP en de groeiagenda in 2018 € 2,6 miljoen budget beschikbaar gesteld.

In de primaire begroting 2019 is de € 2,6 miljoen ook opgenomen, en vormt daar één budget. Dat budget is nu het financiële kader voor de besteding aan de groei en ontwikkeling van deze regio.

Totaal van het begrotingsprogramma (bedragen x € 1.000)

	Realisatie 2017			Geactualiseerde begroting 2018			Primaire begroting 2019		
	Lasten	Baten	Saldo	Lasten	Baten	Saldo	Lasten	Baten	Saldo
Beleid	6.273	6.672	399	5.728	5.728	0	5.728	5.728	0
Bestuur en staf	3.011	3.211	200	1.757	1.757	0	1.757	1.757	0
Regiogriffie	379	391	12	405	405	0	405	405	0
Totaal	9.663	10.274	611	7.890	7.890	0	7.890	7.890	0

Onderdeel Beleid

Wat willen we bereiken?

Met de Groeiagenda is een grote en scherpe ambitie voor dit gebied neergelegd. Een ambitie die staat voor meer focus, meer daadkracht, meer resultaat. Dat vertaalt zich in een opgavegerichte aanpak op drie onderdelen: Wonen, Werken en Bereikbaarheid, altijd vanuit de sterke integrale ambitie: 'goed leven in de Drechtsteden', met aandacht voor duurzaamheid, kwaliteit en innovatie.

De opgave is groot. Het huidige woningaanbod binnen de Drechtsteden is eenzijdig en kenmerkt zich door veel middelmaat. Mensen die wooncarrière willen maken of zich hier willen vestigen, vinden onvoldoende aanbod of kwaliteit en zoeken elders. Mensen met hogere inkomens en jongeren verlaten de regio met name door het ontbreken van voldoende aantrekkelijke en passende woningen. Ook de bereikbaarheid loopt tegen grenzen aan qua capaciteit, externe veiligheid en leefbaarheid. De filedruk neemt toe: de A15 is de duurste file van Nederland en er is een gigantische groei van het woon-werkverkeer in de Randstad. Daarbij hebben we bovendien een grote opgave om verduurzaming hand in hand te laten gaan met economische groei. We kennen daarnaast in dit gebied een bovengemiddelde sociaaleconomische problematiek: hoge werkloosheid, verdringing op de arbeidsmarkt, veel uitkeringen en een lage arbeidsparticipatie door mismatch tussen het aanbod en de vraag naar arbeid. Er is in de regio vooral een tekort aan 'gouden handjes': vakmensen met MBO en MBO+ achtergrond.

Maar het goede is dat er volop kansen zijn en we het tij kunnen keren. Landelijk zit de economie in de lift en trekt de woningmarkt aan. Regio's worden door hogere overheden en andere partners inmiddels erkend als motoren van de economie en het bedrijfsleven is even trots op dit gebied als wij als overheid en willen graag met ons investeren in deze regio. De Drechtraad heeft in februari met het besluit om structureel extra middelen beschikbaar te stellen, bekrachtigd achter de beweging van de Groeiagenda te staan, de kansen voor dit gebied te zien en de noodzaak tot investeren te onderschrijven. Ook de gemeenten nemen vanuit hun eigen lokale verantwoordelijkheid initiatief om inhoud te geven aan de ambities voor dit hele gebied. Een krachtig én noodzakelijk signaal van brede betrokkenheid.

Aan het Drechtstedenbestuur is ruimte gegeven de uitwerking van de regionale opgavelijnen van de Groeiagenda op te pakken. We, regio en gemeenten, zetten inmiddels goede stappen met die uitwerking. De regionale opgavelijnen krijgen concreet vorm en ook lokale gebiedsontwikkelingen komen tot

uitvoering, zichtbaar bijvoorbeeld in het Leerpark en in de Spoorzone en in verkenning van mogelijkheden voor transformatie van oeverlocaties.

De samenwerking met de provincie heeft inmiddels structureel vorm gekregen. De ambities van de Drechtsteden vereisen dat wij de komende periode forse stappen zetten met medeoverheden, bedrijfsleven, maatschappelijke instellingen, inwoners en investeerders. Alleen zo komen de benodigde kennis en financiën terecht in de regio. We zetten dan ook fors in op samenwerking, cofinanciering en lobby voor extra rijksmiddelen.

Wat gaan wij daarvoor doen?

Algemeen

De Groeiagenda is een integraal ambitiedocument, waarin we de opgavelijnen wonen, werken, bereikbaarheid in samenhang uitwerken en uitvoeren en waarbij duurzaamheid (energie) en sociaaleconomische kwaliteit als rode draad door de opgaven lopen.

De rol van de regio richt zich op faciliteren, stimuleren en verbinden. De gemeenten tonen eigenaarschap en dragen verantwoordelijkheid voor hun eigen plannen en hun aandeel in de integrale beweging en benutten de regio daarbij heel bewust.

We organiseren op de samenhang binnen de agenda en werken aan integrale programmering op de 3 opgavelijnen. Daartoe leggen we verbinding tussen de regionale opgaven en de lokale gebiedsontwikkelingen. Verder zorgen we voor een goede aansluiting van de Groeiagenda op de provinciale verstedelijkingsagenda en vice versa.

We zorgen dat we reguliere beleidsontwikkelingen voortdurend richten op het faciliteren van opgaven en gebiedsontwikkelingen (bedrijfsterreinen, woningbouwprogramma, Next Generation wonen, detailhandel, kantoren); van papier naar plek!

Verder werken we aan versterking van de betrokkenheid van de provincie op de uitvoering en versnelling van de opgaven en gebiedsontwikkelingen en organiseren we op commitment van andere partners op de Groeiagenda.

Opgavelijn Wonen

Onze opgave is vastgelegd in de Woonvisie Drechtsteden 2017-2031 waarin de doelstellingen in 20 kernpunten zijn verwoord. Onze belangrijkste opgave is het samen organiseren dat er op oeverlocaties, binnenstedelijk en in de Spoorzone op korte termijn nieuwe woningen bijkomen. Dat vraagt van de gemeenten de nodige keuzen, en kost tijd en geld. Het momentum is er want de markt is goed. Door onderlinge afstemming kunnen we de benodigde versnelling organiseren.

Dit is niet vrijblijvend. De toenemende verstedelijking verplicht ons om integraal naar de beschikbare ruimte te kijken en de kansen voor nieuwbouw, transformatie te formuleren en optimaal te benutten. Met de Woonvisie hebben we met elkaar regionaal commitment uitgesproken op deze opgave en hebben we ons als collectief ook naar de Provincie verbonden aan deze opgave voor dit gebied. Onze opgave is vastgelegd in de Woonvisie Drechtsteden 2017-2031 en leidt tot de volgende opgavelijnen:

- Voorzien in de eigen autonome behoefte:
De zeven Drechtstedengemeenten hebben zich gezamenlijk verplicht tot realisatie van woningen voor de autonome opgave door groei van het aantal huishoudens met 9.560 tot 2031. Door alle zeven Drechtstedengemeenten wordt naarstig gezocht naar locaties en mogelijkheden om hiervoor de plancapaciteit te verhogen tot het per gemeente gewenste aantal. Zo gewenst leidt dit tot uitwisseling van woningbouwopgaven tussen de gemeenten.
- Voorzien in een extra groeiopgave:
De gemeenten zijn een inspanningsverplichting aangegaan om - naast de autonome groeiopgave - te zoeken naar locaties om zo'n 15.000 woningen te realiseren. Hierbij is de opgave op zich meer van belang dan het jaartal van realisatie (2030).
- Voorzien in voldoende sociale huurvoorraad:
We kiezen voor de sociale huurvoorraad voor een pas-op-de-plaats-beleid. We houden vast aan de PALT-afspraken voor wat betreft het goed monitoren van de feitelijke ontwikkelingen. Vanwege de verschillen in de sociale huurvoorraad per gemeente realiseren we een meer evenwichtige spreiding.

- Onze governance effectief inrichten:
Om de kernpunten van deze Woonvisie te kunnen realiseren, werken de zeven gemeenten verplichtend samen om de woonopgave te realiseren; hiervoor verantwoord zijn zij naar elkaar over de lokale keuzes en plannen via een bestuurlijke 'task-force uitvoering Woonvisie'. De taskforce faciliteert de gemeenten bij de versnelling van de woningbouwprogrammering.

Opgavelijn Bereikbaarheid

Goede bereikbaarheid, zowel voor personenvervoer, zakelijkvervoer als goederenvervoer is een belangrijke randvoorwaarde om onze regio verder te brengen. Het gaat dan bijvoorbeeld om de fysieke bereikbaarheid van woon-en werklocaties die het aantrekkelijker maken om juist hier te komen wonen. Ook gaat het om de fysieke bereikbaarheid van de economische clusters om zo de verdere ontwikkeling te versnellen.

De bereikbaarheid van de Drechtsteden staat onder druk en loopt tegen capaciteitsgrenzen aan, maar ook qua leefbaarheid (geluid- en luchtkwaliteit én bijdrage aan de klimaatdoelstellingen). Er zijn ingrijpende maatregelen nodig, niet alleen om de Drechtsteden intern bereikbaar te houden (via de N3 en de aansluitingen op beide snelwegen A15 en A16), maar ook op de A15 ende A16 zelf. En niet alleen ten aanzien van wegverkeer, maar ook ten aanzien van openbaar vervoer en vervoer over water (om Drechtsteden bereikbaar te houden in combinatie met woon en werk ontwikkeling) en slimme mobiliteit (andere, duurzame en schone alternatieven voor de auto via structurele gedragsverandering bijvoorbeeld).

We werken aan drie programmalijnen: Drechttring, OV en Slimme mobiliteit. Deze worden ten tijde van het opschrijven van deze tekst verder uitgewerkt. Voor de komende periode staan concreet op de agenda de aanpak van de N3, de N3-A16, de N3-A15, en de A15. Voor de A15 vraagt dat op de lange termijn actieve participatie in de MIRT-verkenning naar verbreding. Op de korte termijn betekent het dat we actief moeten werken om de Drechtsteden voor en tijdens de werkzaamheden bereikbaar te houden.

Wat betreft de spooragenda gaat het om het organiseren van meer en snellere verbindingen via het spoor en het aanleggen van extra haltes, inclusief de organisatie van de zogeheten 'first & last mile'. Om invulling te geven aan de verstedelijkingsopgave werken we aan de komst van light rail en aan de doorontwikkeling van de MerwedeLingelijn, gericht op frequentere verbindingen met gelijke reistijd en meer haltes. Ook werken we aan de R-net kwaliteit in onze busverbindingen en de doorontwikkeling van het waterbussysteem.

Opgavelijn Werken

In de periode tot 2030 is een groei van ca. 30.000 banen als ambitie geformuleerd, met name in de logistiek, zorg en de dienstverlening. Om die groei te bevorderen willen we bedrijven in staat stellen maximaal te profiteren van de economische groei en willen we de mismatch tussen vraag en aanbod op de arbeidsmarkt verkleinen. De komende periode zetten we de acht al lopende en herkenbare lijnen op het vlak van werken met kracht door

- Promotie en acquisitie:
Via onze regionale promotie- en acquisitieorganisatie DEAL! is het belangrijk om onze regio consequent te blijven vermarkten als een aantrekkelijk regio voor bedrijven om zich hier te vestigen. In combinatie met de inzet vanuit de gemeenten en de ROM-D zijn er binnen de speerpuntsectoren van DEAL! (en daar buiten) over 2017 zo'n 500 banen toegevoegd.
- Innovatiefinanciering:
We vinden het belangrijk om bedrijven via fondsen te ondersteunen bij innovatie-ontwikkeling om uiteindelijk ook economische groei voor de regio te behouden. Het door de Drechtsteden in het leven geroepen MKB Katalysatorfonds dat zich richt op eerste fase innovatie-ontwikkeling bij bedrijven verloopt gestaag. Met inzet van betrokken/ bewezen ondernemers uit de Drechtsteden proberen we innovatieve bedrijven in onze maakindustrie net dat extra zetje te geven om tot innovatie/ prototyping over te gaan.

- Stimuleren start-ups & campusontwikkeling:
Naast de ondersteuning van zittend MKB bedrijfsleven, stimuleren we nieuwe vormen van innovatief, kansrijk ondernemerschap. Dit vraagt zowel financiering als beschikbaarheid van ruimte ("concept-maakfabriek") waar geëxperimenteerd en geproduceerd kan worden. Met o.a. de campusontwikkeling Leerpark en de Fieldlab Smart Industry Duurzaamheidsfabriek voorzien we daarin en dit ondersteunen we vanuit de regio met kracht.
- Netwerkvorming
We acteren in diverse netwerken en de samenwerkingsverbanden waar bedrijfsleven, onderwijs en overheid op basis van een gedeelde agenda met elkaar samenwerken.
Veel van onze doelen op het gebied van economie en werkgelegenheid bereiken we alleen door het zoeken van samenwerking met bedrijven en onderwijs. Dit doen we rond verschillende thema's, sectoren en schaalniveaus, waarin de vraag of behoefte van de bedrijven zelf leidend is. Denk in dat verband bijvoorbeeld aan de oprichting van de Economic Development, samenwerking met maritiem bedrijfsleven binnen de Maritime Delta, de stimulering van cross overs tussen verschillende sectoren in onze regio (Dare2Cross) en de op handende zijnde samenwerking met Rotterdam als het gaat om het versterken van de internationale concurrentiepositie van het maritiem cluster.
- Stimulering banengroei
Een belangrijke pijler in de groeiambitie is het stimuleren en behouden van de werkgelegenheid op bedrijventerreinen middels integrale programmering. Tegen de achtergrond van het provinciale behoefteonderzoek naar bedrijventerreinen in Zuid-Holland en onze eigen nadere verbijzondering van kwalitatieve vraag naar bedrijventerreinen voor de regio Drechtsteden, creëren we tegen de achtergrond van de banenambitie planologisch ruimte voor nieuwe programmering op onze werklocaties.
- Versterking hoger onderwijs
De Drechtsteden werken actief en intensief samen met partners om meer hoger opgeleiden aan te regio te binden en voor de regio te behouden.
- Verzilveren MBO kapitaal
In een sterke samenwerking met de werkgevers in de sectoren, het UWV, de SDD, het Leer Werk Loket en Da Vinci College werken we aan het verzilveren van het MBO-kapitaal door het om- en bijscholen van werkenden, uitkeringsgerechtigden en zij-instromers; het verbeteren van de samenwerking tussen groei- en krimpsectoren; het versterken van de doelmatigheid van het MBO en het aantrekken van mensen van buiten de regio.
- Techniekpromotie
We zetten in op techniekpromotie bij kinderen en jongeren van 2 tot 20 jaar en hun ouders en op de professionalisering van leerkrachten en pedagogisch medewerkers. We ondersteunen onderwijs en bedrijfsleven door samenwerking te bevorderen en faciliteren.

Energiestrategie: verbindende factor tussen de drie opgavelijnen

Naast de realisatie van de opgavelijnen en (lokale) gebiedsontwikkelingen is de Groeiagenda gericht op duurzaamheid, kwaliteit en innovatie als verbindende thema's. De Groeiagenda kan alleen een succes worden als de inzet op de opgaven in samenhang met deze thema's wordt gezien. Middels de Energiestrategie borgen we een belangrijk deel van deze samenhang.

De energievoorziening verandert. Een kwart van de gasnetten is aan het einde van de levensduur, energieneutraal wordt de norm en de energie die nog wordt gebruikt zal duurzaam worden opgewekt. De Drechtsteden, en vele stakeholders met ons, willen koploper zijn als speerpuntregio voor energietransitie. Zodat investeringen ook in de toekomst hun waarde behouden, en ondernemend Drechtsteden op voorsprong staat. Geld dat nu wordt uitgegeven aan energie, willen we investeren in de regio. We willen daarmee de arbeidsmarkt, bereikbaarheid en leefbaarheid versterken.

De komende vier jaar is de rol van de overheid veelal faciliteren en informeren. Op regionaal niveau is de samenwerking er om te coördineren, structureren, faciliteren en kennis te delen. De uitvoering is doorgaans lokaal.

Wat gaat het kosten? (bedragen x € 1.000)

	Realisatie 2017			Geactualiseerde begroting 2018			Primaire begroting 2019		
	Lasten	Baten	Saldo	Lasten	Baten	Saldo	Lasten	Baten	Saldo
Totaal baten en lasten	6.163	5.880	-283	5.728	5.728	0	5.728	5.728	0
Mutatie reserves	110	792	682	0	0	0	0	0	0
Totaal resultaat	6.273	6.672	399	5.728	5.728	0	5.728	5.728	0

Er is geen afwijking ten opzichte van de geactualiseerde begroting 2018.

Onderdeel Bestuur en Staf

Wat willen we bereiken?

Bestuur

In de afgelopen vier jaar hebben we als Drechtsteden veel bereikt. Het Regionaal Meerjarenprogramma 2014-2018 heeft geleid tot een sterke focus. Met de Groeiagenda 2030 kunnen we gericht werken aan het verwezenlijken van de potentie van onze waterrijke regio. De Groeiagenda is het resultaat van een kompas voor onze versterkte samenwerking met bedrijven en maatschappelijke instellingen en inwoners. De huidige werkelijkheid van partnerschappen en kansen grijpen vraagt om een nieuwe aanpak. De inhoudelijke opgaven en de samenwerking zijn dynamisch en ontwikkelen zich door de tijd heen. Programma's worden gaandeweg gevuld. Om investeringskracht én snelheid te kunnen leveren is het essentieel dat de politieke en bestuurlijke instrumenten van begroten en verantwoord worden daarin mee ontwikkelen. Deze omslag zal in de nieuwe bestuursperiode verdere invulling moeten krijgen.

Staf

Samen met de gemeenten proberen wij ons werk zo slim mogelijk uit te voeren, tegen zo laag mogelijke kosten. Vanuit de concernstaf sturen wij op het leveren van een zo groot mogelijke meerwaarde voor onze eigenaren, klanten en de GRD-organisaties.

Wat gaan wij daarvoor doen?

Bestuur

In het eerste kwartaal van 2018 heeft het Drechtstedenbestuur, in opmaat naar de overgang naar de nieuwe bestuursperiode, zijn overdrachtdossier aan de Drechtraad aangeboden met de stand van zaken en blik vooruit op de gezamenlijke opgaven voor het gebied: de thema's uit de Groeiagenda en het sociale domein. Na de gemeenteraadsverkiezingen zal het belang van uitvoering van die opgaven zeker actueel blijven. De Drechtraad en het Drechtstedenbestuur van de periode 2014-2018 hebben dan ook met het overdrachtdossier de oproep aan het nieuw te vormen algemeen bestuur en het dagelijks bestuur van de Gemeenschappelijke regeling Drechtsteden gedaan die gezamenlijke ambities en opgaven voluit door te zetten. In de geactualiseerde begroting 2019 zal nadere duiding van die uitvoering worden gegeven.

Zoals ook al in het overdrachtdossier is gesteld is realisatiekracht en kracht in de governance nodig om de opgaven te helpen realiseren. In de laatste maanden van de bestuursperiode 2014-2018 zijn onderzoeken en debatten gestart waarin experts en betrokkenen gevraagd zijn de werking van het regionale samenwerkingsarrangement en het huidige sturingskader te beoordelen en aanbevelingen te formuleren gericht op versterking van de slagkracht en de effectiviteit van de uitvoering van de gezamenlijke opgaven. De bestuurlijke en politieke beoordeling hiervan zullen hun uitwerking hebben in de eerste maanden van de nieuwe raadsperiode, ook en vooral vanuit het besef dat inzet op de inhoudelijke opgaven en niet zozeer op het arrangement moet zijn gericht. Ook over de effecten van deze beoordeling zal in de geactualiseerde begroting 2019 nadere duiding worden gegeven.

Staf

De GRD heeft, ongeacht of door de eigenaren in de toekomst nieuwe taakstellingen worden vastgesteld, een verantwoordelijkheid in het continu zoeken naar mogelijkheden om slimmer en goedkoper de door de eigenaren opgedragen taken uit te voeren. Daar zet het managementteam Drechtsteden zich voor in, waarbij uiteraard nauwe afstemming met de eigenaren, deelnemers en klanten plaats dient te vinden.

De concernstaf van de GRD ondersteunt het management van de GRD en de gemeenten in het netwerk in sturing op het takenpakket. Daarnaast worden steeds hogere eisen gesteld aan de financiële processen en verslaglegging van overheden. De staf zal dit nauwgezet volgen en blijven streven naar continue verbeteringen op dit vlak.

Wat gaat het kosten? (bedragen x € 1.000)

	Realisatie 2017			Geactualiseerde begroting 2018			Primaire begroting 2019		
	Lasten	Baten	Saldo	Lasten	Baten	Saldo	Lasten	Baten	Saldo
Totaal baten en lasten	3.011	2.324	-687	1.757	1.757	0	1.757	1.757	0
Mutatie reserves	0	887	887	0	0	0	0	0	0
Totaal resultaat	3.011	3.211	200	1.757	1.757	0	1.757	1.757	0

Er is geen afwijking ten opzichte van de geactualiseerde begroting 2018.

Regiogriffie

Sinds begin 2015 is de Regiogriffie operationeel en ondersteunt sedertdien de Drechtraad en de Drechtraadsleden, zoals een raadsgriffie de gemeenteraad ondersteunt.

Het aantal Drechtraadsleden is afhankelijk van het aantal fracties in de gemeenteraden van de zeven Drechtsteden. Dit betekent, dat de omvang van de Drechtraad op basis van de uitslag van de gemeenteraadsverkiezingen van 21 maart 2018 nu 55 leden bedraagt. Verder zullen de aanbevelingen uit het rapport van Berenschot over de samenwerking in de regio zeer waarschijnlijk leiden tot wijzigingen. Op dit moment is nog niet bekend welke wijzigingen zullen worden aangebracht, zodat hierop nog niet kan worden geanticipeerd.

Ten behoeve van de scholing van (deels nieuwe) voorzitters wordt een budget van € 3.000 in de begroting opgenomen.

Wat willen we bereiken?

De Regiogriffie ondersteunt de Drechtraad, de politieke groeperingen en de leden in de breedste zin van het woord, bereidt de vergaderingen van de Drechtraad, Drechtstedendinsdagen en de diverse gremia voor en draagt zorg voor de afhandeling van besluiten.

Voor 2019 wordt weer een jaarplan Regiogriffie opgesteld. Daarin worden niet alleen de reguliere werkzaamheden, maar ook bijzondere taken en opdrachten beschreven. Het geeft de Drechtraad vooraf inzicht in de werkzaamheden van de Regiogriffie en het geeft een instrument om de Regiogriffie te controleren op een kwalitatieve ondersteuning. Het jaarplan Regiogriffie is onderdeel van het streven om de basis op orde te houden en in te spelen op nieuwe ontwikkelingen.

Wat gaan wij daarvoor doen?

Op basis van het vergaderjaarschema organiseert de Regiogriffie de vergaderingen van de Drechtraad en zijn tijdelijke, dan wel vaste commissies en werkgroepen. Voor 2019 zijn dat vooralsnog 11 Drechtstedendinsdagen, waaronder Carrousel en Themabijeenkomsten en 10 bijeenkomsten van de Agendacommissie. Daarnaast voert de Regiogriffie het secretariaat van Presidium, Auditcommissie en tijdelijke commissies.

Op basis van de uitkomsten en aanbevelingen van het onderzoeksrapport van Berenschot (21 februari 2018) bestaat de mogelijkheid dat wijzigingen worden aangebracht in de tekst van de GRD en/of in de organisatie van de vergaderingen van de Drechtraad, Carrousel en andere bijeenkomsten. Deze wijzigingen zullen naar alle waarschijnlijkheid in de loop van 2018 en 2019 worden geëffectueerd. Het is echter aan de eigenaren om wijzigingen aan te brengen. Omdat nog niet bekend is of en zo ja welke wijzigingen worden aangebracht, kan hierop nog niet worden geanticipeerd.

In de uitvoering van werkzaamheden werkt de Regiogriffie samen met griffies van de Drechtstedengemeenten en stemt deze af met de ambtelijke organisatie van het Bureau Drechtsteden. De regiogriffier is de eerste adviseur voor de voorzitter, plaatsvervangend voorzitter, Drechtraad en zijn commissies.

Ook voor 2019 zullen de (nieuwe) voorzitters van de Carrousels worden toegerust op hun taak. U wordt voorgesteld om hiervoor ook voor 2019 incidenteel € 3.000 extra toe te voegen aan het budget Drechtraad.

Wat gaat het kosten? (bedragen x € 1.000)

	Realisatie 2017			Geactualiseerde begroting 2018			Primaire begroting 2019		
	Lasten	Baten	Saldo	Lasten	Baten	Saldo	Lasten	Baten	Saldo
Totaal baten en lasten	379	381	2	405	405	0	405	405	0
Mutatie reserves	0	10	10	0	0	0	0	0	0
Totaal resultaat	379	391	12	405	405	0	405	405	0

Er is geen afwijking ten opzichte van de geactualiseerde begroting 2018.

2.2 Sociale Dienst Drechtsteden

Inleiding

Voor u ligt de bijdrage van de Sociale Dienst Drechtsteden (SDD) aan de primaire begroting 2019 van de GRD. Deze primaire begroting heeft vooral een technisch karakter. De begroting is gebaseerd op voortzetting van staand beleid en de financiële doorvertaling van de verwachte Rijksbijdragen voor 2018 en verder, voor zover bekend in februari 2018.

De effecten van het nieuwe kabinet zijn dus niet in deze begroting verwerkt. Deze input komt pas beschikbaar bij de mei-circulaire 2018 en is dus pas na opstelling van deze begroting 2019 beschikbaar.

Uitgangspunten

Wij willen een bijdrage leveren aan een inclusieve samenleving. Dit doen we door het geven van advies en ondersteuning aan burgers, bestuur en maatschappelijke organisaties op het gebied van werk, inkomen, zorg en schuldbemiddeling en budgetadvies.

Wij bieden ondersteuning bij het vinden van werk. Daarnaast leveren we zorg, inkomensondersteuning en schuldhulpverlening aan inwoners die deze vormen van ondersteuning nodig hebben.

Wij ondersteunen en faciliteren inwoners in zelfstandigheid en sociale vooruitgang. Iedereen moet mee kunnen doen in de samenleving. Als dat op eigen kracht of met hulp van de omgeving niet lukt, dan bieden we iemand de ondersteuning die nodig is om zoveel mogelijk zelfstandig te kunnen zijn. Wij zorgen dat mensen precies weten waar ze aan toe zijn. En we maken het zo simpel mogelijk. Wij streven naar een inclusieve samenleving, waarin iedereen kan meedoen.

Doel primaire begroting 2019

Deze primaire begroting is beleidsneutraal. Dit betekent dat er geen nieuw beleid is opgenomen maar 'alleen' bestaand beleid en autonome ontwikkelingen (dus buiten invloed SDD) zijn doorvertaald naar een meerjarige prognose. De primaire begroting is hiermee basis (het kader) voor nieuw en/of gewijzigd beleid, die zullen worden uitgewerkt in de actualisatie van de begroting 2019 en de 3 opvolgende jaren. Zoals gebruikelijk wordt eind 2018 een geactualiseerde begroting voor 2019 gepresenteerd. Daarin zijn de verwachte effecten verwerkt als gevolg van de economische ontwikkelingen en geplande beleidswijzigingen.

Op het moment van schrijven is nog onvoldoende bekend over de gevolgen van de plannen van kabinet en de eventuele gevolgen vanuit het concept programma akkoord tussen het rijk en de koepelorganisaties. Een en ander zal ook te vroeg komen om het op te nemen in de perspectiefnota. Het eerstvolgende moment zal dan zijn de geactualiseerde begroting 2019. Indien voorstellen van het rijk een grote impact hebben en het beoogde jaar van invoering 2019 is dan zullen wij daarover een separaat voorstel doen.

Financiële uitgangspunten

Bij de primaire begroting 2019 zijn de volgende uitgangspunten gehanteerd:

- De vermelde realisatiecijfers 2017 zijn voorlopige bedragen omdat bij het samenstellen van de begroting de jaarrekening 2017 nog niet is afgerond.
- Geen rekening is gehouden met indexering van lonen en prijzen en van de normbedragen van de uitkeringen.
- De gegevens afkomstig uit de septembercirculaire/decembercirculaire 2017 van het Gemeentefonds.
- De gegevens van het Centraal planbureau per februari 2018.
- De "schotten" zoals opgenomen in de Integratie-uitkering Sociaal Domein.
- Per februari 2018 bekende gegevens en het per die datum vastgestelde beleid.
- De afrekening van Wmo Begeleiding volgens het solidariteitsprincipe, conform besluit Drechttraad
- De autonome ontwikkelingen en aanpassingen van de verschillende Rijksbudgetten.
- Aanpassing meerjarenbegroting obv huidige mandaatregeling (en solidariteitsbeginself). Integratie en indexering van onderstaande onderdelen van sociaal domein in algemene uitkering vanaf 2019 en indexering in 2020 is dus niet meegenomen.
  - IUSD Wmo, exclusief beschermd wonen
  - IUSD Participatie, onderdeel re-integratie klassiek
  - IU Wmo, hulp bij het huishouden

Programmabegroting

In deze primaire begroting 2019 presenteren wij het totale programma van de GRD/SDD.

In de actualisatie van de begroting 2019 zullen we op de gebruikelijke wijze beleidsdoelstellingen per product formuleren, "Wat willen we bereiken, Wat gaan we daarvoor doen en Wat gaat het kosten?".

Wat willen wij bereiken?

De primaire begroting 2019 is gebaseerd op bestaand beleid. Voor 2019 zullen de doelen bij de actualisatie van de begroting definitief worden vastgesteld. Waarbij per geleverde diensten door de Sociale Dienst Drechtsteden de volgende doelstellingen zijn geformuleerd:

Werk & Inkomen

Bijdragen aan gezonde en weerbare inwoners, door zo veel mogelijk mensen zoveel mogelijk te laten werken.
Voor wie (nog) niet kan werken is meedoen naar vermogen (participatie) aan de orde. We ondersteunen inwoners om zoveel mogelijk zelfredzaam te worden en ondersteunen inwoners waar dat nodig is.
Voor de beste oplossing voor de inwoner ontwikkelen we een integrale kijk op de inwoner en zoeken we waar nodig de samenhang op het terrein van participatie, ondersteuning en begeleiding.
Taken en ambities worden uitgevoerd binnen het beschikbare Participatiebudget.

Minimabeleid

Een maatschappelijk aanvaardbaar bestaansniveau garanderen zodat de weg naar werk of participatie niet belemmerd wordt.

WMO

De inwoners van de Drechtsteden hebben toegang tot betaalbare, houdbare, oplossingsgerichte en toegankelijke ondersteuning.
We helpen inwoners met een ondersteuningsvraag zo licht als mogelijk en zo zwaar als nodig, waarbij zij zoveel mogelijk de eigen regie houden.
Inwoners die gebruik maken van maatwerkvoorzieningen beoordelen deze positief.
Taken en ambities worden uitgevoerd binnen het beschikbare Wmo-budget.

Budgetadvies en schuldbemiddeling

Inwoners van de Drechtsteden met schulden en/of beperkte financiële zelfredzaamheid begeleiden en schulden duurzaam oplossen of beheersbaar maken.
--

Wat gaan we daarvoor doen?

De GRD/SDD levert diensten op het gebied van:

- Werk & Inkomen;
- Minimabeleid;
- Wmo;
- Budgetadvies & schuldbemiddeling.

De specifieke resultaten voor bovenstaande gebieden worden pas bij de actualisatie van de begroting ingevuld.

Wat gaat het kosten? (bedragen x € 1.000)

In het onderstaande overzicht zijn de realisatie 2017, de geactualiseerde begroting 2018 en de primaire begroting 2019 weergegeven. De definitieve jaarrekeningcijfers WMO zullen eind april bekend zijn en daarom nog als voorlopig opgenomen.

	Omschrijving taakveld	Jaarrekening 2017			Actualisatie begroting 2018			Primaire begroting 2019			Afwijking Primair tov Actualisatie			T.I.v. reserve	Budget neutraal Rijksverg	Financieel effect gemeente
		Lasten	Baten	Saldo	Lasten	Baten	Saldo	Lasten	Baten	Saldo	Lasten	Baten	Saldo			
	Werken en Inkomen	146.722	147.535	813	141.492	146.853	5.361	140.281	145.642	5.361	-1.211	-1.211	0	0	397	-1.608
6.3	Inkomensondersteuning	102.265	102.069	-196	101.318	101.318	0	102.190	102.190	0	872	872	0		2.480	-1.608
6.5	Participatie	14.248	14.728	480	8.541	12.491	3.950	8.949	12.899	3.950	408	408	0		408	
6.4	WSW	29.575	29.515	-60	30.953	32.364	1.411	29.142	30.553	1.411	-1.811	-1.811	0		-1.811	
6.5	Impuls statushouders	634	1.223	589	680	680	0	0	0	0	-680	-680	0		-680	
	Minimabeleid	9.802	10.063	261	10.184	10.466	282	10.335	10.617	282	151	151	0	0	151	0
6.5	Kinderopvang	44	50	6	55	55	0	55	55	0	0	0	0			
6.3	Minimabeleid	8.143	8.330	187	8.301	8.529	228	8.301	8.529	228	0	0	0			
6.71	Preventief budgetbeheer	0	0	0	96	150	54	96	150	54	0	0	0			
6.3	Maatwerkvoorz.Inkomenstestun	1.615	1.683	68	1.732	1.732	0	1.883	1.883	0	151	151	0		151	
	WMO	44.070	45.392	1.322	48.988	48.988	0	49.065	49.065	0	77	77	0	0	7	70
6.71	Huishoudelijke onderst.	14.274	14.459	185	16.730	16.730	0	16.730	16.730	0	0	0	0			
6.71	Huishoudelijke hulp toelage	473	1.741	1.268	0	0	0	0	0	0	0	0	0			
6.6	Hulpmiddelen				3.420	3.420	0	3.420	3.420	0	0	0	0			
6.71	Vervoer	9.151	9.171	20	6.674	6.674	0	6.744	6.744	0	70	70	0			70
6.71	Begeleiding en kortdurend verb	20.120	19.969	-151	22.164	22.164	0	22.171	22.171	0	7	7	0		7	
0.10	Innovatiereserve leertuinen	52	52	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0			
	Budgetadv. & schuldbem.	41	50	9	120	120	0	120	120	0	0	0	0	0	0	0
6.71	Budgetadv. & schuldbem.	41	50	9	120	120	0	120	120	0	0	0	0		0	0
	Apparaatslasten	33.838	35.276	1.438	40.738	35.095	-5.643	40.738	35.095	-5.643	0	0	0	0	0	0
div	Totaal apparaatslasten taakveld	33.838	35.276	1.438	21.496	35.095	13.599	21.496	35.095	13.599	0	0	0			
0.4	Overhead	0	0	0	19.242		-19.242	19.242		-19.242	0	0	0			
	Totaal	234.473	238.316	3.842	241.522	241.522	0	240.539	240.539	0	-983	-983	0	0	555	-1.538

Conform het BBV is de overhead separaat zichtbaar gemaakt.

In de primaire begroting 2019 dalen de lasten en baten met circa € 1,0 miljoen ten opzichte van de geactualiseerde begroting 2018. Per saldo stijgen de Rijksbijdragen met € 0,6 miljoen. Er worden in 2019 geen bedragen aan de reserves onttrokken. Dit resulteert in totaliteit in een financieel voordelig effect voor de gemeenten van € 1,5 miljoen ten opzichte van de geactualiseerde begroting 2018.

Resultatenanalyse

De onderstaande tabel geeft per programmaonderdeel inzicht in de afwijkingen (voordeel en nadeel) tussen de geactualiseerde begroting 2018 en de primaire begroting 2019.

	Omschrijving afwijking (x € 1.000)	Voordeel	Nadeel	Saldo	Gemeente
Lasten					
A	Inkomensondersteuning		872	-872	7 gemeenten
B	Participatie		408	-408	7 gemeenten
C	WSW	1.811		1.811	6 gemeenten
D	Impuls Statushouders	680		680	7 gemeenten
Kinderopvang					
E	Minimabeleid			0	7 gemeenten
Preventief budgetbeheer					
F	Maatwerk. Ink.steun C.Z.G.		151	-151	7 gemeenten
Wmo Huish. ondersteuning					
Wmo Huish. Hulp toelage					
Wmo Hulpmiddelen					
H	Wmo Vervoer		70	-70	7 gemeenten
I	Begel. en kortdurend verblijf		7	-7	7 gemeenten
Budgetadv. & schuldbem.					
J	Apparaatslasten en overhead			0	7 gemeenten
Totaal lasten		2.491	1.508	983	

	Baten				
A	Inkomensondersteuning	872		872	7 gemeenten
B	Participatie	408		408	7 gemeenten
C	WSW		1.811	-1.811	6 gemeenten
D	Impuls Statushouders		680	-680	7 gemeenten
Kinderopvang					
E	Minimabeleid			0	7 gemeenten
Preventief budgetbeheer					
F	Maatwerk. Ink.steun C.Z.G.	151		151	7 gemeenten
Wmo Huish. ondersteuning					
Wmo Huish. Hulp toelage					
Wmo Hulpmiddelen					
H	Wmo Vervoer	70		70	7 gemeenten
I	Begel. en kortdurend verblijf	7		7	7 gemeenten
Budgetadv. & schuldbem.					
J	Apparaatslasten en overhead			0	7 gemeenten
Totaal baten		1.508	2.491	-983	

Toelichting op de afwijkingen

In bovenstaande tabel zijn de afwijkingen tussen de primaire begroting 2019 en de herziene begroting 2018 weergegeven. De financiële verschillen zijn in de kolom "Saldo" vermeld en worden hieronder toegelicht:

- A. *Inkomensondersteuning.*
 Verhoging van de lasten Inkomensondersteuning met € 0,9 miljoen is vooral het gevolg van de stijgende loonkostensubsidie. Hoewel de uitkeringslasten, op basis van CBS cijfers en onze extra ambities dalen, stijgt de LKS harder omdat we steeds meer mensen met een arbeidsbeperking bemiddelen. De uitstroom naar werk bestaat steeds meer uit kandidaten uit het zittende bestand, die alleen met extra voorzieningen zoals LKS, naar regulier werk (of een opstap daarnaar) zijn te bemiddelen.
 Wat we, ondanks een aantrekkende economie, blijven zien is een toename van het aantal vacatures maar helaas zien we ook de tendens dat het moeilijk blijft om een goede match te maken tussen de uitkeringsgerechtigde en de vacature.
 Voor de komende jaren voorzien wij (o.b.v. CPB-voorspellingen) een toename van het aantal uitkeringen en de daarbij behorende kosten. Daarnaast zien we dat de Rijksbudgetten onvoldoende zijn om deze kosten te dekken. De huidige ontwikkeling van het macrobudget en de negatieve uitkomsten voor de Drechtsteden van het objectieve verdeelmodel zijn de voornaamste oorzaken van het ontstane tekort.
 In de vastgestelde geactualiseerde begroting 2018 is een tekort geprognosticeerd van € 7,4 miljoen. Op basis van de beschikbare gegevens medio februari 2018 geeft de berekening voor primair 2019 aan dat het tekort zal dalen naar circa € 5,7 mln.
 Elementen hierbij zijn de verwachte eindstand 2018 en de geprognosticeerde ontwikkeling van het aantal klanten in 2019, de ontoereikendheid van het macrobudget, de gevolgen van de uitkomsten van het objectieve verdeelmodel en het geprognosticeerde bedrag van de vangnetuitkering.
 De financiële effecten van het nieuwe verdeelmodel kunnen een extra/lager tekort doen ontstaan ten opzichte van het huidige tekort, dat uit deze primaire begroting doorwerkt naar de jaren 2020 en verder. Een (meerjarige) financiële vertaling is en blijft, gezien wijzigingen betreffende Rijksbeleid, conjunctuur, gemiddelde prijs en landelijke bestandsontwikkeling, moeilijk weer te geven.
- B. *Participatie.*
 De baten stijgen met € 0,4 miljoen als het gevolg van bijgestelde budgetten Sociaal Domein o.b.v. de septembercirculaire 2017 en de beschikbare budgetten individuele studietoelage. De lasten stijgen door toename van de doelgroep (ex Wajong en geen nieuwe instroom in de SW).
- C. *WSW.*
 Verlaging van de lasten en baten WSW met € 1,8 miljoen. De baten zijn aangepast conform de beschikbare Rijksbudgetten. De ontvangen rijksbijdragen worden in zijn geheel doorbetaald aan Drechtwerk.
- D. *Impuls statushouders.*
 Er is, conform huidige besluitvorming, geen geld beschikbaar na 2018. Indien er wordt vastgesteld dat voortzetting van de aanpak noodzakelijk blijft, wordt er in 2018 een voorstel voorbereid.
- E. *Minimabeleid.*
 Het minimabeleid wordt in 2018 geëvalueerd. Dit moet de huidige stijging van kosten (m.n. beschermingsbewind) beperken. Daarnaast heeft het Rijk aangegeven extra geld voor bestrijding van armoede beschikbaar te zullen stellen. Vooralsnog wordt er daarom uitgegaan van huidige financieel kader conform geactualiseerde begroting 2018.
- F. *Maatwerkvoorzieningen inkomenssteun.*
 Op basis van de septembercirculaire 2017 stijgt de rijksvergoeding voor maatwerkvoorzieningen inkomenssteun chronisch zieken en gehandicapten met €151.000.
- G. *Huishoudelijke ondersteuning.*
 De begroting huishoudelijke ondersteuning 2019 is ongewijzigd ten opzichte van de geactualiseerde begroting 2018. Ondanks het positieve resultaat bij de jaarrekening 2017 is de daling van het aantal klanten gestagneerd en is voor het eerst sinds jaren weer sprake van een stijging van het klantenbestand. De verwachting is dat deze stijging in 2018 zal aanhouden. Daarnaast hebben de sociale partners in juli 2017 overeenstemming bereikt over de cao huishoudelijke hulpen als gevolg waarvan de verwachting is dat de kosten huishoudelijke ondersteuning fors zullen stijgen. De impact hiervan is tijdens het opstellen van deze begroting nog niet bekend <zie risicoparagraaf>. Vooralsnog is uitgegaan van huidige budgettaire kader.
- H. *Vervoer.*
 Conform de huidige meerjarenbegroting begroting van Stroomlijn stijgen de kosten voor het vraagafhankelijke vervoer (Drechthopper) licht met € 70.000.

- I. *Begeleiding, kortdurend verblijf en persoonlijke verzorging.*
Op basis van de septembercirculaire 2017 stijgt de rijksvergoeding voor de maatwerkvoorziening Wmo Begeleiding en Kortdurend verblijf licht met € 7.000 (inclusief de vergoeding die gemeenten van het Rijk hebben ontvangen ter compensatie aanpassing eigen bijdragen beleid).
- J. *Apparaatskosten.*
Geen wijziging ten opzichte van de geactualiseerde begroting 2018. De huidige CAO is meerjarig verwerkt.

Meerjarenbegroting 2019 - 2022

Taakveld	Programma (Bedragen x € 1.000)	Begroting 2019		Begroting 2020		Begroting 2021		Begroting 2022	
		Lasten	Baten	Lasten	Baten	Lasten	Baten	Lasten	Baten
	Werk & Inkomen	140.281	145.642	139.381	144.742	139.419	144.780	138.971	144.332
6.3	Inkomensondersteuning	102.190	102.190	103.023	103.023	103.871	103.871	104.158	104.158
6.5	Participatie	8.949	12.899	8.811	12.761	8.902	12.852	9.160	13.110
6.4	WSW	29.142	30.553	27.547	28.958	26.646	28.057	25.653	27.064
6.5	Impuls Statushouders	0	0	0	0	0	0	0	0
	Minimabeleid	10.335	10.617	10.336	10.618	10.336	10.618	10.336	10.618
6.5	Kinderopvang	55	55	55	55	55	55	55	55
6.3	Minimabeleid	8.301	8.529	8.301	8.529	8.301	8.529	8.301	8.529
6.71	Preventief budgetbeheer	96	150	96	150	96	150	96	150
6.3	Maatwerkv. Inkomenssteun CZG	1.883	1.883	1.884	1.884	1.884	1.884	1.884	1.884
	Wmo	49.065	49.065	48.992	48.992	49.175	49.175	49.117	49.117
6.71	Huishoudelijke onderst.	16.730	16.730	16.730	16.730	16.730	16.730	16.730	16.730
6.71	Huishoudelijke Hulp Toelage								
6.6	Hulpmiddelen	3.420	3.420	3.420	3.420	3.420	3.420	3.420	3.420
6.71	Vervoer	6.744	6.744	6.744	6.744	6.744	6.744	6.744	6.744
6.71	Begeleiding en kortdurend verblijf	22.171	22.171	22.098	22.098	22.281	22.281	22.223	22.223
	Budgetadvies en schuldbemiddeling	120	120	120	120	120	120	120	120
6.71	Budgetadv. & schuldbemiddeling	120	120	120	120	120	120	120	120
	Apparaatskosten	40.738	35.095	40.738	35.095	40.738	35.095	40.738	35.095
div	Apparaatskosten	21.496	35.095	21.496	35.095	21.496	35.095	21.496	35.095
0.4	Overhead	19.242		19.242		19.242		19.242	
	Totaal Generaal	240.539	240.539	239.567	239.567	239.788	239.788	239.282	239.282
	Toename t.o.v. jaar t-1	-983		-972		221		-506	

Inkomensondersteuning

In onderstaande tabel is het meerjarig financieel beeld, zoals opgenomen in geactualiseerde begroting, vergeleken met de primaire begroting. In deze primaire begroting 2019 is de raming immers bijgesteld o.b.v. actuele realisatie van de bijstand.

	2018	2019	2020	2021	2022
Bijstand	94.575.000	93.935.000	94.767.572	95.616.247	95.903.096
IIB & LKS	6.743.000	8.255.000	8.255.000	8.255.000	8.255.000
Lasten Ideeel	101.318.000	102.190.000	103.022.572	103.871.247	104.158.096
BUIG (incl BBZ)	86.903.028	90.576.460	94.925.583	97.635.865	99.502.307
Deb	2.451.000	2.458.000	2.458.000	2.458.000	2.458.000
Baten Ideeel	89.354.028	93.034.460	97.383.583	100.093.865	101.960.307
Tekort	11.963.972	9.155.540	5.638.989	3.777.382	2.197.789
Vangnet	4.612.530	3.419.138	3.219.956	1.904.059	1.153.977
Financieel effect gemeenten prim begroting 2019	7.351.442	5.736.402	2.419.033	1.873.323	1.043.812
Financieel effect actualisatie begroting 2018		6.087.616	2.517.643	612.695	
Vershil fin effect gemeenten tov geact begroting		351.214	98.610	-1.260.628	

Participatie

Het budget stijgt jaarlijks met inflatiecorrectie.

WSW

Het budget neemt jaarlijks af met geprognosticeerde afname van de WSW-populatie. Dit bedrag wordt via SDD te beschikking gesteld aan Drechtwerk.

Impuls statushouders

Er is, conform besluitvorming, geen geld beschikbaar voor dit project na 2018. Indien er wordt vastgesteld dat deze aanpak noodzakelijk blijft, wordt er in 2018 een voorstel voorbereid.

Minimabeleid

In 2018 wordt bestaande minimabeleid geëvalueerd. Vooralsnog is het huidige financiële kader (obv beschikbaar budget en circulaires) doorgetrokken.

WMO

De definitieve cijfers met betrekking tot de WMO komen eind maart 2018 beschikbaar. Daarom is de huidige meerjarenbegroting 2019-2022 nog onder voorbehoud.

De budgetten zijn op basis van circulaires aangepast. Uitgangspunt is dat uitgaven WMO binnen budgettaire kaders moeten blijven. Vooralsnog wordt ervan uitgegaan dat nieuw beleid erin slaagt om de groei van de vraag (met name bij Individuele Begeleiding) op te vangen. Wel zijn er een aantal risico's benoemd, zoals een nieuwe cao of het abonnementstarief (plan van het 'nieuwe' kabinet) waar nog geen middelen voor beschikbaar zijn.

Budgetadvies en schuldhulpverlening

De huidige budgetten zijn, vooralsnog, meerjarig door getrokken. In 2018 wordt beleid ten aanzien van mensen met schuldenproblematiek op diverse vlakken aangepast. De eventuele gevolgen van dit nieuwe beleid zijn nu nog niet opgenomen.

Apparaatskosten

De huidige apparaatskosten zijn meerjarig, op basis van huidige CAO, opgenomen. Eventuele effecten van de Wet normalisatie rechtspositie ambtenaren (Wnra), die vanaf 2020 van kracht wordt, zijn (nog) niet meegenomen.

Investeringsen

In 2019 zijn de volgende investeringen gepland:

1. € 250.000: in 2018 en 2019. Het betreft vervangingsinvesteringen huisvesting.
2. € 150.000: in 2018 - 2021. Het betreft vervangingsinvesteringen van ICT.

Investeringsen	afschr. termijn	2018	2019	2020	2021
Vervanging huisvesting	3-4	250.000	250.000		
Vervanging ICT	5	150.000	150.000	150.000	150.000
Totaal		400.000	400.000	150.000	150.000

De vervangingsinvestering huisvesting wordt in 3 of 4 jaar afgeschreven. Het huidige huurcontract loopt tot en met 2022. Op basis van het BBV moet dan de afschrijvingstermijn hier op worden aangepast. In onderstaande tabel zijn de kapitaallasten van deze investeringen vermeld op basis van annuïtaire afschrijving en een rente van 1% (bedragen x €1):

Kapitaallasten	Afschrijvings- termijn	2019	2020	2021	2022
Vervanging huisvesting	3 - 4	64.070	149.076	149.076	149.076
Vervanging ICT	5	30.906	61.812	92.718	123.623
Totaal		96.995	212.908	243.815	274.721

2.3 Bedrijfsvoering

Het begrotingsprogramma Bedrijfsvoering omvat de uitvoeringsbudgetten van de GRD-dochters. Het begrotingsprogramma is opgebouwd uit een productraming per GRD-dochter.

Totaal van het begrotingsprogramma (bedragen x € 1.000)

	Realisatie 2017			Geactualiseerde begroting 2018			Primaire begroting 2019		
	Lasten	Baten	Saldo	Lasten	Baten	Saldo	Lasten	Baten	Saldo
A. IBD	8.920	8.922	2	8.000	8.000	0	8.000	8.000	0
B. SCD	46.122	46.920	798	45.045	45.045	0	46.404	46.404	0
C. GBD/OCD	7.603	7.388	-215	6.987	6.987	0	6.854	6.854	0
E. BDS	1.202	1.289	87	1.315	1.315	0	1.315	1.315	0
Totaal	63.847	64.519	672	61.347	61.347	0	62.573	62.573	0

A. Ingenieursbureau Drechtsteden

Ingenieursbureau Drechtsteden (IBD) verzorgt voor de deelnemers het ontwerp, aanbesteding en realisatie van de openbare ruimte in de Drechtsteden. Met de technische ingenieursexpertise en lokale/regionale gebiedskennis biedt het IBD versterkt en verlengd opdrachtgeverschap voor gemeenten richting marktpartijen. Het IBD is een publieke organisatie en komt op voor de publieke belangen van de eigenaren.

In 2017 is het overgrote deel van de ambities uit het Ondernemingsplan 2014-2016 gerealiseerd. Samen met de eigenaren is de afgelopen periode geëvalueerd en zijn de contouren voor het volgende ondernemingsplan benoemd. Dit Ondernemingsplan 2018-2020 beschrijft de ontwikkelrichting van het IBD voor de komende jaren.

Het werken bij een (publiek) ingenieursbureau is continu aan verandering onderhevig. Het digitaal werken, tekeningen samenstellen, ontwerpen in drie – of vier dimensies, modelleren samen met burgers en stakeholders zijn ontwikkelingen die de komende jaren een grote vlucht zullen nemen. Grote sociale en technologische veranderingen zullen het ingenieurswerk sterk veranderen. Zowel de impact van nieuwe technologie, als de snelheid waarmee deze zich ontwikkelt, zal niet aan het IBD voorbij gaan. Belangrijke ontwikkelingen voor het IBD zijn:

- Omgang met burgers
- Circulaire economie en klimaatadaptatie
- Drie dimensionaal ontwerpen, tekenen en modelleren
- Automatisering, ICT, opendata en sensor netwerken
- Personeel: van externe naar interne flexibiliteit
- Duurzame inzetbaarheid medewerkers

In 2018 is het kwaliteitssysteem ISO 9001: 2015 operationeel. Bestaande processen en documenten worden aangescherpt, aangevuld en vastgelegd binnen het ISO 9001: 2015 kwaliteitssysteem. Het doel is om de organisatie en werkwijzen continu te verbeteren en te voldoen aan de door ons van toepassing verklaarde eisen – waaronder wet- en regelgeving en de eisen van onze belangrijkste stakeholders. Het management is eindverantwoordelijk voor de doeltreffendheid van het kwaliteitssysteem, maar alle medewerkers van het IBD leveren hier vanuit hun rollen dagelijks een actieve bijdrage aan. We monitoren de wensen van onze opdrachtgevers en werken conform de afgesproken protocollen.

Wat willen we bereiken?

Voor een krachtige uitvoering van het ingenieursbureau moeten de visie, de lange termijn doelen en de korte termijn doelen met elkaar verbonden worden. De technische disciplines binnen het IBD worden sterker benoemd. Dit zijn:

- Contracten, contractvorming, kostenramingen, begrotingen en risicoanalyses
- Directievoering en toezicht
- Riolering en stedelijk water
- Wegen en verhardingen
- Constructies en geotechniek

- Groen- en cultuurtechniek
- Inrichting en ontwerp openbare ruimte

Het IBD stelt een viertal belangrijke thema's (ontwikkelopgaven) centraal bij de ontwikkeling in de komende jaren. Deze thema's zijn:

1. 3D ontwerpen en modelleren
2. Klimaatadaptatie en klimaatbestendig ontwerpen
3. Circulair ontwerpen en materiaalgebruik
4. Data gestuurd werken

Deze thema's spelen eveneens bij de eigenaren van het IBD. Het IBD sluit aan bij de regionale ontwikkelopgaven en levert technische expertise bij de uitwerking van de thema's. Hierbij wordt gebruik gemaakt van het kennisnetwerk van marktpartijen en verbonden ingenieursbureaus (waaronder Rotterdam) waarmee het IBD een samenwerkingsovereenkomst heeft.

Het IBD is een wendbare organisatie met betrokken, betrouwbare en bevoegen medewerkers. Samen met onze partners ontwikkelen, realiseren en onderhouden wij de omgeving van morgen. De missie van het IBD, met nadruk op de publieke rol van het IBD, blijft van toepassing:

*Wij zijn een publiek ingenieursbureau dat staat voor het publieke belang op de complexe markt van civiele techniek.
Als Drechtstedenpartner ontwikkelen, realiseren en onderhouden wij de omgeving van morgen.*

Wat gaan we daarvoor doen?

Als primaire taak voert het IBD opgaven uit in de openbare ruimte voor onze opdrachtgevers. Wij ontzorgen onze opdrachtgevers en realiseren, samen met de markt, projecten binnen de gestelde kaders. Het IBD schakelt tussen verschillende vormen van opdrachten en adviesvragen, in alle fasen van het project. Wij combineren opgaven in de openbare ruimte, die bij verschillende organisaties bestaan. Door het bevorderen van de samenwerking zijn wij in staat om het resultaat voor onze opdrachtgevers in geld, tijd en kwaliteit te realiseren. Het IBD vormt de schakel tussen de publieke opdrachtgevers en de marktpartijen.

Bestaande processen binnen het IBD worden doorgelicht met behulp van de Lean systematiek. Verspillingen en processtappen, die geen waarde toevoegen, worden weggenomen. Tegelijkertijd wordt gekeken of de kwaliteit van bestaande processtappen beter kan. Verdergaande digitalisering vergroot de traceerbaarheid van stappen binnen processen. (Tijd)verspillingen worden hiermee gereduceerd. Voor het IBD geldt absoluut: tijd is geld. Hierbij is het belangrijk dat de primaire (digitale) gereedschappen op orde zijn.

Wat gaat het kosten? (bedragen x € 1.000)

Het IBD werkt met een nul-begroting. Het IBD kent een vergelijkbare financieringssysteemantiek als een onderneming. De gemaakte kosten moet het IBD terugverdienen met omzet uit de projecten. Vooraf worden geen financiële middelen aan het IBD ter beschikking gesteld. Het IBD biedt haar diensten aan tegen kostprijs. Er is geen winstdoelstelling. Als er positieve bedrijfsresultaten zijn, dan vloeien deze terug naar de projecten van de eigenaren.

	Realisatie 2017			Geactualiseerde begroting 2018			Primaire begroting 2019		
	Lasten	Baten	Saldo	Lasten	Baten	Saldo	Lasten	Baten	Saldo
Totaal baten en lasten	8.420	8.922	502	7.700	8.000	300	7.934	8.000	66
Mutatie reserves	500	0	-500	300	0	-300	66	0	-66
Totaal resultaat	8.920	8.922	2	8.000	8.000	0	8.000	8.000	0

De verwachting is dat het omzetsniveau 2018 ook in 2019 zal worden gerealiseerd. Het IBD wordt, in tegenstelling tot de andere GRD-dochters, niet gefinancierd door gemeentelijke bijdragen die bij de begroting worden vastgesteld. Op grond van projectopdrachten en gerealiseerde projecturen wordt omzet gerealiseerd. Per 2017 is (na vaststelling in het bestuurlijk overleg) een nieuwe verrekensystematiek ingevoerd binnen de organisatie, waarbij verwachte positieve exploitatieresultaten aan de eigenaren (in 2019 Dordrecht, Zwijndrecht en Hardinxveld-Giessendam) terugvloeien naar de civieltechnische

projecten in de vorm van een korting op het uurtarief. Hoe meer productie wordt gerealiseerd des te meer korting op het uurtarief verstrekt kan worden.

Eind 2016 is de frictiekostenvoorziening van het IBD geharmoniseerd met de bestaande voorzieningen van de andere GRD-dochters. Dit leidde destijds tot een forse dotatie aan deze voorziening. Deze dotatie is gefinancierd uit een gevormde negatieve reserve. Het IBD heeft beleid gemaakt om deze reserve in maximaal 3 jaar aan te zuiveren. In 2019 zal de laatste tranche van de reeks worden toegevoegd aan deze negatieve reserve.

B. Servicecentrum Drechtsteden

Voor gemeenten en regionale overheden in de Drechtsteden is het Servicecentrum Drechtsteden (SCD) de motor achter een eigentijdse en doelmatige bedrijfsvoering. Omdat we de krachten binnen de Drechtsteden hebben gebundeld, doen wij de bedrijfsvoering slimmer, voordeliger en innovatiever.

Wat willen we bereiken?

- We geven uitvoering aan de strategische opgaven voor de bedrijfsvoering die in samenwerking met onze klantorganisaties zijn geformuleerd in de Strategische Bedrijfsvoeringsagenda 2017 – 2020.
- Ten tijde van het opstellen van deze begroting heeft de stuurgroep *Klant-, zaak- en archiefsysteem (KZA)* besloten aan de hand van een businesscase een keuze te maken voor de volgende stappen.
- Door de sterk toegenomen aandacht rondom informatieveiligheid- en privacyvraagstukken is het essentieel dat we ook de noodzakelijke kennis en expertise binnen de Drechtsteden laten meegroeien.
- Als gevolg van de Wet Normalisering Rechtspositie Ambtenaren (WNRA) worden voor ruim 3.000 ambtenaren de ambtelijke aanstelling (incl. eventuele persoonsgebonden afspraken) omgezet in arbeidsovereenkomsten naar burgerlijk recht.
- De organisatie van het SCD ontwikkelt zich door om aan de vraag en verwachtingen van onze klanten te kunnen voldoen, met twee leidende principes: 'uitmuntende operatie' en 'klantnabijheid'.

Wat gaan wij daarvoor doen?

Naast de 'going concern' taken richten we ons op de volgende onderwerpen:

Strategische bedrijfsvoeringsagenda

In samenwerking met onze klantorganisaties hebben we de gezamenlijke ambities en opgaven voor de bedrijfsvoering binnen de Drechtsteden bepaald. Deze zijn vastgelegd in de strategische bedrijfsvoeringsagenda 2017 - 2020. De belangrijkste onderwerpen op deze agenda zijn:

1. We werken aan betrouwbare en passende bedrijfsvoering.
2. Goed werkgeverschap geïnspireerd op waarden van de participatiemaatschappij.
3. Organisatie en informatie klaar voor de toekomst.

Samen met het MT-Middelen en CIO zijn we verantwoordelijk voor het geven van volwaardige ondersteuning aan het primaire proces van onze klanten.

Ad. 1 Betrouwbare en passende bedrijfsvoering

De omgeving van onze klanten en de opgaven waar zij voor staan veranderen. Bij het SCD zijn we ons hier bewust van. Klanten vragen steeds meer flexibiliteit en innovatie en dit heeft gevolgen voor onze dienstverlening. Waar we nu standaarddienstverlening bieden, zullen we overgaan naar meer flexibele dienstverlening die aansluit bij de omgevingscontext van gemeenten, zonder de shared-servicegedachte uit het oog te verliezen. Dit vraagt van het SCD een interne doorontwikkeling. Zie daarvoor het onderdeel 'Interne ontwikkelingen SCD'.

Ad. 2 Goed werkgeverschap

Goed werkgeverschap is één van de belangrijke speerpunten in bedrijfsvoeringsstrategie. De rol van de lokale overheid verandert en dat vraagt aanpassingsvermogen van organisaties om hierop in te spelen. Goed werkgeverschap richt zich enerzijds op het behouden en vergroten van deze betrokkenheid en bevlogenheid van medewerkers en anderzijds op het zijn van een aantrekkelijke werkgever voor nieuwe medewerkers. Daarbij vragen de huidige ontwikkelingen flexibiliteit van medewerkers en wendbaarheid

van organisaties. Wat hebben medewerkers hiervoor nodig en wat wordt er verwacht van de organisatie? In nauwe samenwerking met het netwerk is deze vertaald naar een agenda met vier thema's.

- Inspirerend en persoonlijk leiderschap
- Duurzame inzet op talent en drijfveren
- Inspirerende werkplek en ICT
- Digitale en wendbare HR systemen.

De uitvoering past bij de behoefte en 'fase' van de organisatie(s) op basis van deze vier thema's.

Ad. 3 Organisatie en informatie klaar voor de toekomst

Een veranderende maatschappij en overheid en daarmee de veranderende verhoudingen tussen beiden, vragen een nieuwe kijk op de manier waarop we omgaan met ICT. Hiervoor is een Informatievisie Drechtsteden opgesteld. Deze informatievisie wordt in 2018 aan de Drechttraad voorgelegd. Om de visie vorm te geven wordt tegelijkertijd een Transitieplan 'Sourcing en Regie' opgesteld en halverwege 2018 aangeboden voor besluitvorming. Dit transitieplan beschrijft de strategie die we vanaf 2018 en de jaren daarna gaan uitvoeren om de visie te realiseren.

Voor 2019 zal dit tot gevolg hebben dat we een ICT domein hebben wat door de transitie sterk in beweging is. Aan de ene kant is de inzet nodig om de continuïteit van de huidige ICT dienstverlening te borgen, terwijl we aan de andere kant bezig zijn met het veranderen naar de nieuwe rol. Dit houdt in dat we terughoudend zijn met grote investeringen in de huidige infrastructuur en dit beperken tot het noodzakelijke. Terwijl we wel volop gaan investeren in de nieuwe manier van het aanbieden van de ICT diensten en de regie die we hierop willen nemen.

Lopende belangrijke projecten

Klant-, zaak- en archiefsysteem (KZA)

Ten tijde van het opstellen van deze begroting heeft de stuurgroep KZA besloten aan de hand van een businesscase een keuze te maken voor de volgende stappen.

Informatieveiligheid- en privacyvraagstukken

Door de snel toenemende (technische en juridische) ontwikkelingen op het gebied van de digitale informatievoorziening, de sterk toenemende dreiging van buiten af en door de uitbreiding van wettelijke kaders en beleidsrichtlijnen die hiervoor zijn ontstaan, neemt de vraag naar inhoudelijke expertise aangaande informatieveiligheid- en privacyvraagstukken in de dagelijkse praktijk sterk toe. Door deze sterk toegenomen druk rondom informatieveiligheid- en privacyvraagstukken is het essentieel dat we ook de noodzakelijke kennis en expertise binnen de Drechtsteden laten meegroeien. Voorop staat het borgen van de privacy voor burgers.

De Europese regelgeving, te weten de Algemene Verordening Gegevensbescherming (hierna te noemen AVG) welke na 25 mei 2018 van kracht wordt, verlangt dat aan verschillende vereisten wordt voldaan. In 2018 zullen daarvoor de benodigde maatregelen worden getroffen om meer AVG-proef (o.a. ten aanzien van verantwoordingsverplichting) te zijn en zal worden gewerkt aan awareness en training. In 2019 zal awareness en training op het privacy gebied nog steeds belangrijk zijn en dient een evaluatie plaats te vinden van project privacy compliant.

Privacy beleid en de invulling functionaris gegevensbescherming zijn (nog) niet opgenomen in de begroting 2019 maar zal in 1ste burap 2018 worden meegenomen. En voor het jaar 2019 worden verwerkt via de actualisatie van de begroting 2019 in september 2018.

Wet Normalisering Rechtspositie Ambtenaren

Als gevolg van de Wet Normalisering Rechtspositie Ambtenaren (WNRA) worden voor de ruim 3.000 ambtenaren de ambtelijke aanstelling (incl. eventuele persoonsgebonden afspraken) omgezet in arbeidsovereenkomsten naar burgerlijk recht. Daarnaast betekent het dat de juridische en procesmatige afwikkeling van rechtspositievraagstukken op verschillende terreinen na 1 januari 2020 anders zal verlopen. Het brengt kosten met zich mee voor bijvoorbeeld salarissystemen, communicatie en opleidingen van de P-afdeling en de rechtspositiejuristen.

Voor de uitvoering van de Wet Normalisering Rechtspositie Ambtenaren is € 110.000 voor de jaren 2018 en 2019 opgenomen in de geactualiseerde begroting 2018 en primaire begroting 2019.

Interne ontwikkelingen SCD

Organisatieontwikkeling

Onze klanten kijken ernaar uit dat het SCD de volgende stap zet, namelijk onze kennis en expertise nog strategischer inzetten en meer nabij de klant opereren, zonder de shared-servicegedachte uit het oog te

verliezen. Naast standaardisering en uniformering zien klanten graag dat het SCD oog heeft voor de verschillen tussen gemeenten en de GRD-dochters en daar naar handelen. Daarnaast verwachten zij van ons dat wij weten welke ontwikkelingen er spelen, dat wij hiervan een vertaling kunnen maken naar onze organisatie en die van onze klanten en daarover proactief adviseren.

De vraag en verwachtingen van onze klanten scherpen de strategische mijlpalen aan van het SCD. De ontwikkelthema's zijn daarin:

- Een groot deel van wat het SCD levert, draait om terugkerende producten en diensten, die we zo slim, voordelig en innovatief mogelijk leveren. Het leidende principe hier is *'uitmuntende operatie'*.
- Het SCD ontwikkelt zich verder in de *adviesrol*. Het belangrijkste is dat we zo goed mogelijk naar de klant luisteren en onze aanpak afstemmen op diens individuele behoefte. Onze expertise en klantkennis zetten we in om alle gevarieerde en individuele vragen te beantwoorden. Hier is *'klantnabijheid'* het leidende principe.

Op beide leidende principes – uitmuntende operatie en klantnabijheid – worden in concrete ideeën en projecten verder uitgewerkt. We zijn aan de slag en kijken wat werkt.

Wat gaat het kosten? (bedragen x € 1.000)

	Realisatie 2017			Geactualiseerde begroting 2018			Primaire begroting 2019		
	Lasten	Baten	Saldo	Lasten	Baten	Saldo	Lasten	Baten	Saldo
Totaal baten en lasten	46.122	46.189	67	45.045	44.795	-250	46.404	46.257	-147
Mutatie reserves	0	731	731	0	250	250	0	147	147
Totaal resultaat	46.122	46.920	798	45.045	45.045	0	46.404	46.404	0

Analyse (bedragen x € 1.000)

Toelichting	Omschrijving afwijking	I/S*	Voordeel	Nadeel	Saldo	Gemeente*
	Lasten					
A.	Kapitaallasten ICT	S		1.518	-1.518	ja
B.	Friciekosten	I	103		103	nee
C.	Projectbudget privacy wetgeving	S	56		56	ja
	<i>Subtotaal</i>		<i>159</i>	<i>1.518</i>	<i>-1.359</i>	
	Baten					
A.	Kapitaallasten ICT	S	1.518		1.518	ja
C.	Projectbudget privacy wetgeving	S		56	-56	ja
	<i>Subtotaal</i>		<i>1.518</i>	<i>56</i>	<i>1.462</i>	
	Totaal baten en lasten		1.677	1.574	103	
B.	Mutatie reserve	I		103	-103	nee
	Geraamd resultaat		1.677	1.677	0	

* In de kolom "Gemeente" (en de toelichting daarop) wordt opgenomen of en welke consequentie er is voor de gemeentelijke bijdrage

A. Kapitaallasten ICT

Via de primaire begroting worden het krediet voor de ICT-vervangingsinvesteringen in 2019 aangevraagd. Daarbij wordt voor hoogte van het krediet aangesloten bij het meerjaren investeringsplan (MIP). Voor 2019 wordt een krediet aangevraagd van € 4,13 miljoen.

Financieel gezien gaan we in de begroting uit van het bestaande beleid, in casu het vastgestelde MIP. In de praktijk gaan we terughoudend om met de geplande ICT investeringen in het MIP. Totdat de nieuwe informatievisie verder is geconcretiseerd in het Transitieplan 'Sourcing en Regie', zullen de investeringen in de ICT infrastructuur zich beperken tot de noodzakelijke vervangingen om de continuïteit te borgen. In 2018 zijn de ICT kapitaallasten lager doordat vervangingsinvesteringen zijn uitgesteld. In 2019 stijgen de kapitaallasten weer, maar blijven onder het niveau van 2017. Voor de toekomst is de besluitvorming over de visie en het transitieplan bepalend voor de budgetten van het ICT.

B. Afbouw reserve ZHZ

Bij de ontvlechting van de GR-en ZHZ in 2012 is een reserve gevormd waarin de frictievergoedingen zijn opgenomen. De onttrekking aan de reserve is dan ook ter dekking van de frictie die is ontstaan door de

wegvallende inkomsten en de doorlopende kosten. De onttrekking aan de reserve is de afgelopen jaren steeds verder teruggebracht. In 2019 vindt de laatste onttrekking plaats.

C. Projectbudget Privacy wetgeving

De financiële middelen voor de aanpak en implementatie privacy-compliance waren toegewezen voor 2017 en 2018. Deze middelen vervallen dan ook in 2019.

C. Gemeentebelastingen en Basisinformatie Drechtsteden, Onderzoekcentrum Drechtsteden

In deze begroting zijn de onderdelen Gemeentebelastingen en Basisinformatie (GBD) en het Onderzoekcentrum Drechtsteden (OCD) samengevoegd. Beide organisaties vallen immers onder dezelfde directie en worden door één managementteam aangestuurd.

De organisaties zullen in 2019 de activiteiten voor de inrichting en het beheren van Smart Data verder vormgeven. De door de Drechtraad vastgestelde strategische visies geven leidraad waarlangs dit moet geschieden.

De financiële vertaling van de uitvoering van de strategische visies GBD/OCD zijn al in de begroting 2018 opgenomen. Voor het OCD is in 2019 een extra structurele besparing voorzien van € 150.000. Voor de GBD-activiteiten op het gebied van de ruimtelijke informatievoorziening zijn in de loop van 2018 nog wijzigingen aangebracht. Het betreft hier met name de herziening van de samenwerkingsovereenkomst met de gemeente Zwijndrecht. De effecten van de hernieuwde samenwerking met Hendrik-Ido-Ambacht en de in 2017 getekende samenwerkingsovereenkomst met Dordrecht zijn volledig in deze begroting opgenomen.

Onverminderd het bovenstaande blijft de primaire taak van de GBD/OCD het genereren van belastingopbrengsten conform de uitgangspunten van de deelnemende gemeenten. Digitalisering van de werkprocessen (onderdeel strategische visie) en verdere ontwikkeling van de dienstverlening staan hierbij voorop.

Wat willen we bereiken?

Naast de uitvoering van de strategische visie blijft het van belang de andere kerntaken van de GBD op hoog niveau en met goed resultaat uit te voeren. De positie van de GBD als betrouwbare uitvoeringsorganisatie is van belang. Daarbij gaat zij zich steeds meer ontwikkelen als een verlengstuk van de deelnemende gemeenten.

Heffing Invordering en Dienstverlening

Uitgangspunt hier is een eerlijk en transparant heffen en innen van lokale belastingen, conform de regelgeving van de deelnemende gemeenten. Dit onderdeel van GBD/OCD is verantwoordelijk voor het realiseren van lokale belastingopbrengsten in overeenstemming met de gemeentelijke begrotingen.

Kerncijfers prognose 2019

Productie	Bedrag/aantal	Afnemers
Totale te verwachten opbrengst 2019	€ 116 miljoen	5 gemeenten
Totaal aantal gecombineerde aanslagen	135.000	idem
Aantal aanmaningen	15.000	Idem
Aantal dwangbevelen	9.000	idem
Aantal automatische incasso's	840.000	Idem
Verzoeken kwijtschelding	10.500	idem

Bezwaar en Beroep

Bezwaar en beroep heroverweegt beslissingen die zijn genomen op het gebied van de lokale heffingen en de WOZ-waarden. Primair staat het waarborgen van rechtsgelijkheid van inwoners, ondernemers en instellingen. Hier worden ook signalen afgegeven voor het verbeteren van de primaire besluiten en de aanpassing van procedures.

Kerncijfers prognose 2019

Type bezwaar	Aantal	Afnemers
Heffingsbezwaren	750	5 gemeenten
Waardebezwaren	1200	idem
Bezwaren Parkeerheffingen	1800	Idem

Onderzoekcentrum Drechtsteden/Smart data Center

Het OCD/SDC is onderdeel van deze deelbegroting. Om het zelfstandige en waarde vrije karakter van dit onderdeel te onderstrepen wordt de naam en de logoering van het OCD naar buiten toe gehandhaafd. Het OCD/SDC is een echte kennispartner binnen het netwerk. Zij werkt ondernemend en vraag gestuurd aan het geven van inzicht op relevante vraagstukken binnen de Drechtsteden. Het OCD kan snel inspelen op uiteenlopende beleidsonderwerpen en heeft een proactieve werkwijze en een signaalfunctie voor maatschappelijke ontwikkelingen. Van de producten noemen wij:

- Beleidsonderzoeken
- Klanttevredenheidsonderzoeken
- Monitoren
- Bewonerspanels
- Dashboards
- Infographics

Dit kennis en data knooppunt is ook beheerder van het Smart Data Center.

Kerncijfers prognose 2019

Activiteiten	Waardevolume	Afnemers
Basisdienstverlening	€ 679.000	7 Drechtsteden
Saldo opbrengst extra opdrachten	€ 211.000	Idem
Smart Data Center	€ 120.000	Idem

Basisregistraties, Ruimtelijke informatie en Waardebepaling (BRiW)

Dit bedrijfs onderdeel kent drie basistaken: objectenbeheer (wettelijke basisregistraties), GEO-producten en diensten (Drechtmaps, landmeetkunde, themakaarten) en het waarderen van onroerende zaken (uitvoeren Wet WOZ). Uitgangspunt daarbij is zoveel mogelijk eenmalig data verzamelen voor meervoudig gebruik in de verschillende registraties.

Kerngegevens 2019

Activiteiten	Aantal	Afnemers
BAG-mutaties	10.500	Dordt, HIA, Zwijndrecht
Raadplegingen Drechtmaps	98.000	Alle 7 gemeenten
WOZ-waarden	133.000	5 gemeenten

Procesondersteuning en Control

Bij Procesondersteuning en Control is de brede control op de bedrijfsvoering belegd. Ook de verschillende voorgeschreven administraties, de procesbeschrijvingen en het contractbeheer is hierin begrepen. Daarnaast is deze unit verantwoordelijk voor het op orde houden van de verschillende geautomatiseerde systemen en draait zij producties ten behoeve van de aanslagoplegging.

Kerncijfers 2019

Activiteiten	Aantal	7 gemeenten
Werkplekkenbeheer GBD/OCD	70	idem
Voorgescreven P&C-producties	33	Idem
Toetsing verordeningen	35	5 gemeenten
Aanslagregels	520.000	5 gemeenten

Wat gaan wij daarvoor doen?

Bij de ontwikkeling van de strategische visies zijn ook prestatie-indicatoren benoemd die tot de voornoemde productiecijfers moeten leiden. Deze indicatoren worden periodiek in het MT van de GBD/OCD besproken en vormen de basis van de resultaatverantwoording in de twee buraps en het jaarverslag.

Kritische succesfactor	Prestatie-indicator	Streefwaarde 2019
Belastingopbrengsten realiseren	Percentage oninbaar	Maximaal oninbaar 0,5 %*
WOZ-beschikkingen verzenden	Percentage beschikkingen	100 % totale voorraad
Aanslagen verzenden	Aantal verzonden aanslagen	100 % binnen 6 maanden na ontstaan belastingsschuld
Basisregistraties op orde	Voldoen wettelijke normering	100 %

Kwijtscheldingsverzoeken	Termijn afdoening	100 % binnen 90 dagen
Bezwaarschriften	Termijn afdoening	25 % binnen 3 maanden 100 % binnen wettelijke termijn
Actualiteit Drechtmaps	Beschikbaarheid/tijdige verwerking	100 % beschikbaar op alle werkdagen, actueel maximaal 3 maanden na signalering
Beschikbaarheid en actualiteit Basisinformatie OCD	Beschikbaar op werkdagen	Geen klachten
Inzicht trend en ontwikkelingen monitoren	Rapportagemomenten Tevredenheid	Minimaal 1 monitor per themagebied Tenminste 80 % tevredenheid
Dashboards	Aantal	Minimaal 1 per themagebied Tenminste 80 % tevredenheid
Kennisateliers	Aantal	Minimaal 3 met externe experts Opkomst 60 % van de genodigden Tevredenheid tenminste 75 %
Infographics	Percentage tevredenheid	Tenminste 75 % tevredenheid
Bewonerspanels	Aantal Tevredenheid	Minimaal 2 per gemeente Tenminste 80 % tevredenheid

Wat gaat het kosten? (bedragen x € 1.000)

	Realisatie 2017			Geactualiseerde begroting 2018			Primaire begroting 2019		
	Lasten	Baten	Saldo	Lasten	Baten	Saldo	Lasten	Baten	Saldo
Totaal baten en lasten	7.603	7.388	-215	6.987	6.987	0	6.854	6.854	0
Mutatie reserves	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Totaal resultaat	7.603	7.388	-215	6.987	6.987	0	6.854	6.854	0

Resultaat analyse (bedragen x € 1.000)

Toelichting	Omschrijving afwijking	I/S	Voordeel	Nadeel	Saldo	Gemeente*
	Lasten					
A.	Lagere lasten OCD	S	150		150	Alle
B.	Hogere last GEO Zwijndrecht	S		17	-17	Zwijndrecht
	<i>Subtotaal</i>		150	17	133	
	Baten					
A.	Lagere opbrengst OCD (plusprojecten)	S		150	-150	Alle
B.	Extra bijdrage Zwijndrecht GEO	S	17		17	Zwijndrecht
	<i>Subtotaal</i>		17	150	133	
	Resultaat		133	133	0	

* Hier is aangegeven of de afwijking leidt tot een verlaging of verhoging van de gemeentelijke bijdrage

- A. Besparing OCD strategische visie 2016.
- B. Hogere bijdrage Zwijndrecht

D. Bureau Drechtsteden

Wat willen we bereiken?

De CIO office houdt zich bezig met het maken van beleid en stellen van kaders, het bepalen van de architectuur op technisch en informatiegebied en het omzetten van klantvraagstukken naar Informatieadvies, vooronderzoeken en business cases. Zij zorgt ervoor dat binnen de Drechtsteden heldere kaders zijn waarbinnen de klantorganisaties en het SCD als uitvoerende, ondersteunende organisatie werken. De CIO office voert regie over de regionale projectportfolio en voert het domein van informatiebeveiliging.

Wat gaan wij daarvoor doen?

Beleidsonderwerpen die door het team beleid, kaders en programmering worden opgepakt zijn de verdere uitwerking van het raamwerk voor informatiebeveiliging, zoals de inrichting van ENSIA en verdere campagne informatieveiligheidsbewustzijn. In samenwerking en afstemming met gemeenten en GRD-organisaties werken we aan het versterken van gegevensmanagement waardoor actiever met open data omgegaan kan worden en betere analyses gemaakt kunnen worden van beschikbare data. Ook richten we ons op het verbeteren van identiteits- en autorisatiebeheer en het vertalen van de architectuurprincipes naar Project Start Architecturen. Belangrijk onderwerp voor 2019 is het transitieplan voor de sourcingstrategie.

Projecten die door het team pre project en advisering worden opgepakt zijn te clusteren naar een aantal grotere thema's zoals de invoering van het nieuwe Klant, Zaak en Archiefsysteem. Een taak is ook het in samenwerking met gemeenten en GRD-uitvoeringsorganisaties het verder ontsluiten van data uit basis- en kernregistraties, de verdere ontwikkeling van de digitale dienstverlening, de doorvoering van digitaal werken, het verbeteren van de sturingsinformatie en een aantal specifieke projecten, zoals de nieuwe omgevingswet experimenten op het gebied van Smart City, Blockchain en kunstmatige intelligentie.

Voor informatiebeveiliging voeren we een aantal specifieke trajecten uit namens alle gemeenten:

- Ontwikkelen van meerdere e-learning modules per jaar
- Regie op de verplichte DigID en ENSIA audits
- Bewustwording informatieveiligheid en verwerven van materialen daarvoor
- Penetratietesten en beveiligingsaudits (niet verplicht)

Hoe gaan we dit meten?

Over de realisatie van de regionale beleidsagenda I&A wordt verantwoording afgelegd aan de Drechtstedelijke gemeentesecretarissen via het Overleg Netwerksecretarissen Drechtsteden. Over de realisatie van het regionaal project portfolio wordt verantwoording afgelegd aan de individuele gemeenten via het meervoudig lokale PFO Middelen. De verantwoording van de verplichte audits loopt via de eigenaren.

Wat gaat het kosten? (bedragen x € 1.000)

	Realisatie 2017			Geactualiseerde begroting 2018			Primaire begroting 2019		
	Lasten	Baten	Saldo	Lasten	Baten	Saldo	Lasten	Baten	Saldo
Totaal baten en lasten	1.202	1.289	87	1.315	1.315	0	1.315	1.315	0
Mutatie reserves	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Totaal resultaat	1.202	1.289	87	1.315	1.315	0	1.315	1.315	0

Resultaatanalyse

Er is geen afwijking ten opzichte van de geactualiseerde begroting 2018.

3. Verplichte paragrafen

3.1 Weerstandvermogen en risicobeheersing

Het weerstandvermogen wordt gedefinieerd als het vermogen om financiële risico's op te vangen, en bestaat uit het aanwezige eigen vermogen in de vorm van algemene reserves en bestemmingsreserves.

De Drechttraad heeft op 3 juli 2018 het nieuwe beleid voor reserves bij de GRD vastgesteld. Dat nieuwe beleid heeft als uitgangspunt dat bij de GRD geen reserves worden gevormd en aangehouden. Het vormen van weerstandvermogen vindt dan volledig plaats bij de gemeenten zelf.

Bij de 2^e burap 2017 zijn de meeste van de toen nog aanwezige reserves aan de gemeenten uitgekeerd, met het oog op de toetreding van Hardinxveld-Giessendam.

De volgende reserves resteren in 2019 (bedragen x € 1.000):

	2019			
	Stand per 01-01	Toevoeging	Onttrekking	Stand per 31-12
Algemene reserve	-700	0	0	-700
Bestemmingsreserves				
IBD Frictiereserve	-66	66	0	0
SCD Frictiereserve	147	0	147	0
GBD Exploitatiereserve	164	0	0	164
Totaal	-455	66	147	-536

Hierbij wordt nog geen rekening gehouden met eventuele resultaatbestemmingen volgend uit de jaarrekening 2017. Wel zijn de begrote mutaties van 2018 en 2019 meegenomen in het overzicht.

Algemene reserve

In 2017 zijn er invlechtungskosten geweest voor de toetreding van de gemeente Hardinxveld-Giessendam per 1 januari 2018. Van die invlechtungskosten is € 700.000 gedekt door een onttrekking aan de Algemene reserve, die daarmee een negatieve stand heeft. De afspraak is dat de gemeente Hardinxveld-Giessendam de komende jaren zorgt voor de aanvulling van de Algemene reserve.

Frictiereserve IBD

In 2016 is door een schattingswijziging de voorziening frictiekosten bij het Ingenieursbureau verhoogd. Voor de financiering van die verhoging is een negatieve frictiereserve gevormd, die jaarlijks vanuit de exploitatie wordt aangevuld. In 2019 is de laatste toevoeging aan de reserve, die daarmee eind 2019 kan worden opgeheven.

Frictiereserve SCD

Bij de ontvlechting van de GR-en ZHZ in 2012 is een reserve gevormd waarin de frictievergoedingen zijn opgenomen. De onttrekking aan de reserve zijn dan ook ter dekking van de wegvallende inkomsten en de doorlopende kosten. Tijdelijk doorlopende dienstverlening op het gebied van onder andere financiën hebben gezorgd voor enige demping van de frictie. In 2019 is de laatste onttrekking aan de reserve.

Risicomanagement

In deze paragraaf zijn opgenomen risico's en kansen die een materiële invloed op de financiële positie kunnen hebben, maar onvoldoende zeker zijn om in de begroting op te nemen.

De financiële impact wordt geschat door vermenigvuldiging van de financiële omvang van het risico met de kans van optreden. Risico's met een geschatte financiële impact van minder dan € 100.000 worden niet opgenomen.

Openstaande risico's

Dochter	Omschrijving	Kans	Impact (x € 1 miljoen)	Opmerking en sturing
GRD	Vennootschapsbelasting	groot	0,1	De invoering van VPB per 1-1-2016 kan er toe leiden dat er vennootschapsbelasting moet worden afgedragen. Dit jaar wordt de analyse afgerond. Op basis van de analyse worden maatregelen genomen om deze belasting zo veel mogelijk te beperken.

Dochter	Omschrijving	Kans	Impact (x € 1 miljoen)	Opmerking en sturing
GRD	Huisvesting	middel	0,2	Het dienstengebouw en de hellingen zijn gehuurd tot en met 2022. Dat betekent dat de afschrijvingstermijn van investeringen steeds korter wordt, wat tot hogere kapitaallasten leidt. Investerings zijn nodig om de functionaliteit van de panden op orde te houden, maar worden beperkt tot het strikt noodzakelijke. Verder wordt kritisch gekeken naar onderhoudsverplichtingen.
SDD	Bestandsontwikkeling Inkomensondersteuning	groot	1,5	In de begroting is een zo goed mogelijke inschatting gemaakt van het aantal uitkeringsgerechtigden in 2019, uitgaande van de stand van 1 januari 2018. De kans bestaat dat in 2019 het aantal uitkeringen of de gemiddelde kosten daarvan hoger of lager zijn dan begroot. De ontwikkeling van het klantenbestand in 2019 is afhankelijk van een aantal factoren: <ul style="list-style-type: none"> - herstel of verslechtering van de arbeidsmarkt; - (rijks)beleid; - conjunctuur; - instroom als gevolg van huisvesting statushouders; - mismatch tussen aangeboden vacatures en de personen in het klantenbestand. Het CPB geeft voor de komende jaren een landelijk stijging aan van +/- 5%.
SDD	Groei Loonkostensubsidies	middel	0,5	De LKS is in 2017 aanzienlijk gegroeid, omdat steeds meer mensen met een arbeidsbeperking (uit zittend bestand) worden bemiddeld naar werk. Het is onduidelijk of deze groei zal doorzetten en/of de Rijk deze groei zal compenseren.
SDD	Vangnetregeling	klein	1,4	Op basis van de nu bekende informatie wordt voor het jaar 2018 een verzoek gedaan tot een uitkering in het kader van de Vangnetregeling. Of het zal leiden tot een werkelijke uitkering zal op zijn vroegst in het vierde kwartaal van 2019 bekend worden.
SDD	Kosten bewindvoering	groot	0,5	De kosten bewindvoering zijn in 2017 met 40% gestegen ten opzicht van 2016. Indien deze groei zich voortzet vormt dit een financieel risico. In de begroting 2018 is namelijk uitgegaan van een groei van 10% ten opzichte van 2017.
SDD	Kosten WMO	middel	1,0	De uitgaven op het programmaonderdeel Wmo Begeleiding blijven stijgen. Met name het grotere beroep dat wordt gedaan op individuele begeleiding (en dagbesteding in mindere mate) baart zorgen. Bij gelijke voortzetting van de groei in 2018 zal het beschikbare budget 2018 en 2019 overschreden worden. <p>Voor de Wmo huishoudelijke ondersteuning is de begroting 2019 ongewijzigd ten opzichte van de geactualiseerde begroting 2018. Ondanks het positieve resultaat bij de jaarrekening 2017 is de daling van het aantal klanten gestagneerd en is voor het eerst sinds jaren weer sprake van een stijging van het klantenbestand. De verwachting is dat deze stijging in 2018 en 2019 zal aanhouden. Daarnaast hebben de sociale partners in juli 2017 overeenstemming bereikt over de cao huishoudelijke hulpen als gevolg waarvan de verwachting is dat de kosten huishoudelijke ondersteuning fors zullen stijgen.</p>
SDD	Integratie sociaal domein in algemene uitkering	middel	0,1	Het Rijk heeft besloten om een groot deel van de integratie-uitkering sociaal domein per 2019 op te nemen in algemene uitkering. De indexering zal vanaf 2020 meelopen met de algemene uitkering. De groei (indexering) van de zorg (met name WMO) is echter veel groter dan de groei (indexering) van de algemene uitkering. Deze groei zou dan opvangen moeten worden binnen bestaande gemeentelijke budgetten.
SDD	Abonnementstarief eigen bijdrage WMO	zeer groot	0,2	In het regeerakkoord is het plan opgenomen om het huidige eigen bijdragen beleid te vereenvoudigen om zo de stapeling van betalingen tegen te gaan. In 2019 komt er een vast abonnementstarief van € 17,50 per vier weken voor huishoudens die gebruikmaken van Wmo-voorzieningen. Doordat de eigen bijdragen niet langer afhankelijk zijn van gebruik, inkomen, vermogen en huishoudsamenstelling, is de verwachting dat de uitvoeringskosten en administratieve lasten fors omlaag gaan. Keerzijde is dat gemeenten door het lagere abonnementstarief minder opbrengst eigen bijdragen zullen ontvangen en dat de vraag naar voorzieningen zal toenemen. Het kabinet biedt hiervoor een 'cofinanciering' van € 145 miljoen en legt de helft van de rekening hiervoor bij gemeenten via het accres van de algemene uitkering uit het Gemeentefonds.
SCD	Zaak en Archief systeem	groot	0,2	Het nieuwe pakket Klant, zaak en archief systeem leidt mogelijk tot veranderende beheerlasten bij de invoering (ICT beheer, DIV beheer, onderhoudskosten pakket).

Dochter	Omschrijving	Kans	Impact (x € 1 miljoen)	Opmerking en sturing
				Naast beheerlasten is het proces tot invoering van het nieuwe systeem een risico voor de bedrijfsvoering. Om dit risico te beheersen wordt een implementatievoorstel opgesteld.
SCD	Openstaande vordering	groot	0,5	Het programma 'ICT op Orde' is in 2015 afgerond. Door de 'fraude in de keten' heeft het programma te maken gehad met onvoorziene en additionele kosten door het uitlopen van projecten en hogere aanschafkosten voor ICT onderdelen. Er is een openstaande vordering naar aanleiding van de rechtszaak van € 500.000. Dit risico is nog steeds aanwezig omdat er een hoger beroep loopt. Voorjaar 2018 wordt de uitspraak verwacht.
Totaal			6,2	

Openstaande positieve risico's (kansen)

Dochter	Omschrijving	Kans	Impact (x € 1 miljoen)	Opmerking en sturing
SDD	macrobudget inkomensondersteuning	klein	0,4	De rijksbudgetten kunnen nog wijzigen op grond van gewijzigde inzichten ten aanzien van voorspellingen en te verwachten effecten van de landelijke bestandsontwikkeling. Gezien de vele (tegengestelde) ontwikkelingen – economische verbeteringen, achterblijvende daling bijstandsklanten, de instroom statushouders – is het nu nog niet mogelijk een inschatting te maken met betrekking tot de ontwikkeling van de macrobudgetten. Gezien de te verwachten landelijke stijging (CPB) ligt een stijging macrobudget in de lijn der verwachting.
SDD	Verdeelmodel inkomensondersteuning	zeer klein	0,2	De laatste aanpassing van het verdeelmodel had voor de Drechtsteden een totaal nadelig effect van € 1,8 miljoen. De kans dat hiervoor een herberekening/ nabetaling komt is gezien de landelijke signalen over dit onderwerp laag. Derhalve is in de risicokaart een kans van 10% opgenomen.
SDD	Extra budget statushouders	klein	0,2	Het Rijk heeft aangegeven extra geld beschikbaar te stellen voor integratie van statushouders en de huidige regeling te willen voortzetten.
Totaal			0,8	

Financiële kengetallen

	Realisatie 2017	Begroting 2018	Begroting 2019
Netto schuldquote	4%	5%	4%
Netto schuldquote gecorrigeerd voor verstrekte leningen	4%	5%	4%
Solvabiliteitsratio	4%	7%	0%
Structurele exploitatieruimte	0%	0%	0%
Grondexploitatie	nvt	nvt	nvt
Belastingcapaciteit	nvt	nvt	nvt

Netto schuldquote

De netto schuldquote weerspiegelt het niveau van de schuldenlast ten opzichte van de eigen middelen. De schuldenlast van de GRD is laag.

Solvabiliteitsratio

De solvabiliteitsratio geeft inzicht in de mate aan waarmee het bezit gefinancierd is met eigen vermogen. Het eigen vermogen van GRD is nihil, conform het beleidskader risicomanagement en weerstandsvermogen.

Structurele exploitatieruimte

De structurele exploitatieruimte is een maatstaf voor het verschil tussen structurele baten en lasten met in achtname van beperkingen en verruiming van de exploitatie door dotatie en onttrekking aan reserves. GRD heeft geen structurele exploitatieruimte.

De geprognosticeerde balans en de raming van het EMU-saldo zijn opgenomen in bijlage C.

3.2 Bedrijfsvoering

Ons rol in het netwerk

De GRD maakt onderdeel uit van het organisatienetwerk Drechtsteden. Voor de Drechtstedengemeenten en de GRD is de manier van werken over de organisatiegrenzen heen veel belangrijker dan de structuur zelf. Op grond van de gedeelde visie op het werken in de Drechtsteden zetten we de komende tijd verdere stappen in het intensiever samenwerken. Dit gebeurt vanuit de gedachte dat een deel van het ambtelijk werk het beste vanuit de lokale gemeenten georganiseerd kan worden en dat daarnaast verschillende samenwerkingsvormen beschikbaar zijn binnen het netwerk. Binnen ons netwerk kennen we 'poolen' (capaciteit uitwisselen en het werk doen samen vanuit de lokale organisaties), 'hosten' (de medewerker voor bepaalde taken bijeenbrengen binnen één van de gemeenten) en 'regionaal clusteren' (de medewerkers voor bepaalde taken bijeenbrengen binnen onze GRD-organisatie). Vanuit deze gedachte van het organisatienetwerk Drechtsteden vullen wij als GRD onze opgave zo effectief en efficiënt mogelijk in.

Onze dochterbedrijven werken zowel voor als achter de schermen, namens de gemeenten. Zodat de gemeenten zich kunnen richten op hun kerntaken, zoals het zorgen voor een goede woon-, werk- en leefomgeving voor de inwoners. Samen met de gemeenten proberen wij ons werk zo slim mogelijk uit te voeren, tegen zo laag mogelijke kosten.

De ontwikkeling van de bedrijfsvoering bij de individuele GRD-dochters is opgenomen bij de beschrijving van het desbetreffende organisatie-onderdeel.

Personeelsformatie

	Bezetting ultimo 2017 (in fte)	Begroting 2018 (in fte)	Begroting 2019 (in fte)
Bureau Drechtsteden	37,8	39,4	39,4
Regiogriffie	2,7	2,9	2,9
Sociale Dienst Drechtsteden	327,2	360,0	360,0
Ingenieursbureau Drechtsteden	39,2	39,0	39,0
Servicecentrum Drechtsteden	295,5	350,3	350,3
Gemeentebelastingen Drechtsteden	52,0	55,3	55,3
Onderzoekcentrum Drechtsteden	10,9	11,0	10,0
Totaal	765,3	857,9	856,9

3.3 Financiering

In juli 2018 heeft de Drechttraad het vernieuwde financieringsstatuut vastgesteld.

In het financieringsstatuut zijn de doelstellingen van de financiële functie aangegeven en uitgewerkt:

- beheersen, beperken en spreiden van financiële risico's;
- zorgdragen voor effectief en efficiënt kas- en saldobehoor;
- zorgdragen voor een goed relatiebeheer;
- opereren binnen de kaders zoals die zijn gesteld in de wet Fido;
- realiseren van gedegen informatiestromen.

Financiële risico's

Renterisico's kunnen worden onderscheiden in het renterisico van de vlottende schuld en dat van de vaste schuld. In de Wet Fido is een norm gesteld voor het maximum bedrag waarvoor kortlopende financieringsmiddelen, met een looptijd korter dan één jaar, aangetrokken mogen worden. Deze norm, de

kasgeldlimiet, bedraagt 8,2% van het begrotingstotaal aan lasten vóór bestemming. Voor 2019 is de kasgeldlimiet derhalve 8,2% van € 311 miljoen, dat is € 25,5 miljoen.

De renterisiconorm heeft tot doel om binnen de portefeuille aan langlopende leningen een overmatige afhankelijkheid van de rente in een zeker jaar te voorkomen. Om dat te bereiken moet het totaal aan renteherzieningen en aflossingen op grond van deze norm niet meer zijn dan 20% van het begrotingstotaal. Het begrotingstotaal van de GRD bedraagt € 311 miljoen waardoor de norm voor de GRD gelijk is aan € 62 miljoen. In 2019 vinden geen renteherzieningen en aflossingen plaats.

Kredietrisico's

Kredietrisico's kunnen zich op twee manieren manifesteren. Ten eerste is er risico dat wordt gelopen op verstrekte leningen en uitgezette beleggingen. Deze risico's worden door de Wet Fido ingeperkt door middel van te stellen voorwaarden aan marktpartijen en financiële producten. Het is de verwachting dat de GR Drechtsteden in 2019 geen overtollige liquide middelen zal uitzetten en/of leningen zal verstrekken.

Kasbeheer

De treasuryfunctie kasbeheer zorgt voor een efficiënte inrichting van de bankrekeningstructuur en maakt gebruik van de verschillende betaalinstrumenten. Op basis van een korte liquiditeitsplanning worden de liquiditeiten beheerd, waarbij met kasgeld en deposito's het saldo naar nul wordt gestuurd.

Financieringskosten

De financieringskosten worden mede bepaald door de rentetypische looptijd en de beschikbaarheid van de leningen. Mogelijkheden voor alternatieve financiering worden onderzocht indien die tot lagere financieringskosten kunnen leiden. Van belang is dat de marktpartijen waar leningen worden opgenomen maatschappelijk aanvaard zijn.

Relatiebeheer

Het relatiebeheer heeft betrekking op het onderhouden van marktrelaties met banken en financiële instellingen, en is van belang om ontwikkelingen op de geld- en kapitaalmarkt te monitoren.

Schatkistbankieren

Eind 2013 is het verplicht schatkistbankieren ingevoerd. Toegestaan blijft dat decentrale overheden een bedrag van 0,75% van het begrotingstotaal buiten de Schatkist mogen houden, het zogenaamde drempelbedrag. Voor 2019 bedraagt het drempelbedrag € 2,3 miljoen.

3.4 Onderhoud kapitaalgoederen

De Drechtstraad heeft in de vergadering van juli 2018 de herziene notitie activeren en afschrijvingen vastgesteld. In de notitie is vastgesteld wanneer activa worden gevormd en op welke wijze afschrijvingen plaatsvinden en met welke termijnen.

GR Drechtsteden heeft kapitaalgoederen in de vorm van een investering in de kantoorpanden die worden gebruikt voor huisvesting van Bureau Drechtsteden, Sociale Dienst, Ingenieursbureau, en Servicecentrum.

GRD heeft met de eigenaar, de gemeente Dordrecht, een huurcontract afgesloten voor de periode van 15 jaar. Voor de kantoorpanden is in 2009 een MeerjarenOnderhoudsPlan (MOP) opgesteld op basis waarvan preventief onderhoud zal plaatsvinden en de jaarlijkse onderhoudskosten kunnen worden vastgesteld en beheerd. Uit de MOP blijkt een schommeling in de jaarlijkse kosten van preventief onderhoud. De fluctuaties in die kosten blijken echter beperkt. Er is dan ook geen reden een onderhoudsvoorziening in te stellen.

De jaarlijkse kapitaal- en onderhoudslasten worden op basis van het aantal vierkante meters omgeslagen naar de gebruikers van de panden, en zijn dus opgenomen in de begrotingsonderdelen van desbetreffende GRD-dochters.

Daarnaast heeft de GRD ICT-activa, en investeert de komende jaren verder daarin. Het Servicecentrum exploiteert de regionale ICT-infrastructuur en stelt deze beschikbaar aan de deelnemende gemeenten en andere klantorganisaties. De jaarlijkse kapitaals- en onderhoudslasten zijn in het begrotingsprogramma van het SCD verwerkt. Onderhoud en vervanging vinden plaats op basis van het meerjaren investeringsplan.

Verder heeft de GRD activa in de vorm van investering in de gebouwinrichting, zoals meubilair, en in software bij onder andere de Sociale Dienst en bij het Ingenieursbureau.

3.5 Verbonden partijen

1. Breedband Drechtsteden

In 2004 is Stichting Breedband Drechtsteden (SBD) opgericht, met als doelstelling: "het in eigendom verwerven en doen beheren van een glasvezelinfrastructuur in de regio Dordrecht". Door deze eigen infrastructuur werd beoogd een basis voor samenwerking, synergie, innovatie en kostenefficiency te leggen. In 2006 is Bureau Drechtsteden (destijds nog de subregio Drechtsteden binnen Zuid-Holland Zuid) als deelnemer aan de stichting toegetreden, met een lening van € 350.000.

In 2011 is een nieuwe structuur gekozen die professioneler en slagvaardiger is. SBD is omgevormd tot een stichting administratiekantoor (STAK) die de certificaten van aandelen beheert van de Breedband Drechtsteden Groep BV, met daaronder uitvoering BV's. GRD heeft ruim 6% van de certificaten van aandelen.

2. InnovationQuarter

In 2016 is de GRD toegetreden als aandeelhouder van het Participatiefonds van InnovationQuarter met een bedrag van € 500.000. InnovationQuarter B.V. is de regionale ontwikkelingsmaatschappij voor Zuid-Holland. InnovationQuarter financiert vernieuwende en snelgroeiende bedrijven, assisteert buitenlandse ondernemingen bij het vestigen in Zuid-Holland en organiseert samenwerking tussen innovatieve ondernemers, kennisinstellingen en de overheid.

3. Stroomlijn

Het Drechtstedenbestuur heeft in 2015 besloten tot een andere organisatie van het doelgroepenvervoer. De regie op het vervoer is per 2017 in publiek beheer genomen door een mobiliteitsplatform op te richten. De uitvoering van het vervoer is separaat aanbesteed. Door de regie op het vervoer via een publiek mobiliteitsplatform te organiseren, worden de organisatorische schotten tussen de afzonderlijke groepen cliënten en wettelijke grondslagen weggenomen. De vervoersvraag van kwetsbare burgers kan hierdoor meer individueel en gedifferentieerd worden beantwoord. Het mobiliteitsplatform kan namelijk verschillende vervoersmodaliteiten aanbieden, zodat de burger naar behoeften en mogelijkheden kan worden geholpen. Niet enkel het vervoer, maar juist de mobiliteit van de doelgroep kan op deze manier centraal worden gesteld.

Om de publieke regiefunctie uit te kunnen oefenen, is in 2016 – conform het besluit van de Drechttraad van 6 september 2016 – een aparte entiteit opgericht: Stroomlijn BV. De doelstelling van deze BV luidt: "Het op elkaar afstemmen van het doelgroepenvervoer en kleinschalige mobiliteitsoplossingen, alsmede het op efficiënte wijze daaraan uitvoering geven".

Per 1 januari 2017 voert Stroomlijn de regie op het Wmo-dagbestedingsvervoer en het Wsw-vervoer. Per 1 februari 2017 wordt tevens het Wmo-vraagafhankelijk vervoer (Drechtopper) door Stroomlijn aangestuurd.

De GRD heeft 100 % van de aandelen; de nominale waarde is € 1. Daarnaast heeft de GRD een 5-jarige geldlening van € 300.000 verstrekt, ter financiering van de noodzakelijke investeringen.

4. Financiële begroting

4.1 Overhead

Op basis van de bepaling in het BBV wordt in de financiële begroting de post overhead afzonderlijk opgenomen. De opbouw per begrotingsprogramma is als volgt (bedragen x € 1.000):

Begrotingsprogramma	lasten	baten
Beleid en bestuur	2.005	0
Sociale Dienst	19.242	0
Bedrijfsvoering		
Ingenieursbureau	1.900	0
Servicecentrum	46.408	46.408
Gemeentebelastingen	350	0
Onderzoekcentrum	90	0
Bureau Drechtsteden	1.315	1.315
Totaal	71.310	47.573

De lasten zijn bepaald conform de notitie overhead van de commissie BBV (juli 2016).

Bij de toerekening van baten aan de overhead zijn de volgende uitspraken van de commissie BBV gevolgd (bron: notitie verbonden partijen, oktober 2016):

Stellige uitspraak 1

Bijdragen aan gemeenschappelijke regelingen moeten als directe lasten op de taakvelden worden geboekt. De bijdragen worden aan de lastenkant bij gemeenten en batenkant bij gemeenschappelijke regelingen verwerkt zonder afsplitsing van de overhead naar het taakveld Overhead. Aan de lastenkant bij de gemeenschappelijke regelingen vindt de afsplitsing van de Overhead op het taakveld overhead wel plaats.

Stellige uitspraak 2

Wanneer de gemeenschappelijke regeling overheadtaken van de gemeente uitvoert, dan wordt de bijdrage voor deze gemeentelijke overheadtaken aan de lastenkant bij gemeenten en batenkant bij gemeenschappelijke regelingen wel op het taakveld Overhead begroot en verantwoord.

4.2 Algemene dekkingsmiddelen

De algemene dekkingsmiddelen bestaan uit het algemene renteresultaat. Met ingang van 2018 is de rekenrente gedaald van 3% naar 1% in 2018. Het renteresultaat wordt daardoor geraamd op 0.

(Bedragen x € 1.000)

Begroting 2018			Begroting 2019			Saldo 2020	Saldo 2021	Saldo 2022
Lasten	Baten	Saldo	Lasten	Baten	Saldo			
-1.200	-1.200	0	0	0	0	0	0	0

De Drechttraad heeft op 6 februari 2018 besloten tot een incidentele verlaging van de begroting 2018 met € 1,2 miljoen, en het Drechtstedenbestuur opdracht gegeven te komen met voorstellen voor de invulling daarvan. Tot de besluitvorming over die invulling is de € 1,2 miljoen als financiële taakstelling opgenomen bij de Algemene dekkingsmiddelen.

De financieringsbehoefte in 2019 bedraagt € 25 miljoen, voor vaste activa, en investeringen tijdens het boekjaar. Voor € 10 miljoen is een 5 jaars lening afgesloten met een rentepercentage van 0,5. De overige € 15 miljoen wordt gefinancierd met kort geld, en een geschat rentepercentage van 1,0. De totale geraamde rentelasten bedragen daarmee € 200.000.

4.3 Recapitulatie programmabegroting (bedragen x € 1.000)

Programma	Realisatie 2017			Begroting 2018			Begroting 2019		
	Lasten	Baten	Saldo	Lasten	Baten	Saldo	Lasten	Baten	Saldo
Baten en lasten									
Beleid en Bestuur	9.553	8.585	-968	5.885	7.890	2.005	5.885	7.890	2.005
Sociale Dienst Drechtsteden	234.473	234.183	-291	222.280	241.522	19.242	221.297	240.539	19.242
Bedrijfsvoering	63.347	63.598	251	12.097	14.987	2.890	12.452	14.858	2.406
Overhead	-	-	-	70.197	46.110	-24.087	71.306	47.569	-23.737
Algemene dekkingsmiddelen	830	507	-323	-1.200	-1.200	0	0	0	0
Totaal baten en lasten	308.203	306.873	-1.331	309.259	309.309	50	310.940	310.856	-84
Mutaties reserve									
Beleid en Bestuur	110	1.689	1.579	0	0	0	0	0	0
Sociale Dienst Drechtsteden	0	2.996	2.996	0	0	0	0	0	0
Bedrijfsvoering	500	921	421	300	0	-300	66	0	-66
Overhead	-	-	-	0	250	250	0	150	150
Algemene dekkingsmiddelen	0	481	481	0	0	0	0	0	0
Totaal mutaties reserve	610	6.087	5.477	300	250	-50	66	150	84
Resultaat									
Beleid en Bestuur	9.663	10.274	611	5.885	7.890	2.005	5.885	7.890	2.005
Sociale Dienst Drechtsteden	234.473	237.179	2.705	222.280	241.522	19.242	221.297	240.539	19.242
Bedrijfsvoering	63.847	64.519	672	12.397	14.987	2.590	12.518	14.858	2.340
Overhead	-	-	-	70.197	46.360	-23.837	71.306	47.719	-23.587
Algemene dekkingsmiddelen	830	988	158	-1.200	-1.200	0	0	0	0
Totaal resultaat	308.813	312.960	4.146	309.559	309.559	0	311.006	311.006	0

Incidentele baten en lasten

De saldi van de meerjarenramingen worden niet beïnvloed door incidentele baten en lasten.

In de primaire begroting 2019 zijn de volgende incidentele baten en lasten opgenomen:

(Bedragen x € 1.000)

Programma	Incidentele lasten	Incidentele baten	Toelichting
Bedrijfsvoering	+ 66		betreft een begrote toevoeging aan de bestemmingsreserve frictiekosten IBD
Bedrijfsvoering		+ 147	betreft een begrote onttrekking aan de bestemmingsreserve frictiekosten SCD

De stand van de reserve is toegelicht op pagina 31.

Waar incidentele baten en incidentele lasten elkaar compenseren zijn ze niet in deze tabel opgenomen.

4.4 Verdeelsleutels

Voor de bijdragen van de gemeenten in de kosten van de GRD-onderdelen worden de volgende verdeelsleutels gehanteerd:

Programma	Verdeelsleutel begroting 2019
Bureau Drechtsteden	
Algemene inwonerbijdrage	Inwoneraantal per 1 juli 2017
Regionaal Platform Verkeersveiligheid	Inwoneraantal per 1 juli 2017
Waterbus	Gemeentefonds uitkeringsjaar 2017
Klachtencommissie	Inwoneraantal per 1 juli 2017
Walstroom	Inwoneraantal per 1 juli 2017
Regiogriffie	Inwoneraantal per 1 juli 2017
Sociale Dienst Drechtsteden	
Werk & Inkomen	
Participatie	Participatiebudget uit de integratie-uitkering sociaal domein
WSW	WSW-budget uit de integratie-uitkering sociaal domein
Inkomensondersteuning	Rijksbudget
Minimabeleid	
Kinderopvang	Voorcalculatie per gemeente
Minimabeleid	5-jaars voortschrijdend gemiddelde WWB-klantaantallen
Maatwerkvoorziening inkomenssteun	WMO-middelen uit de integratie-uitkering sociaal domein
WMO	
Huishoudelijke ondersteuning	Voorcalculatie per gemeente
Huishoudelijke hulp toelage	WMO-middelen uit de integratie-uitkering sociaal domein
Hulpmiddelen	Voorcalculatie per gemeente
Begeleiding en kortdurend verblijf	WMO-middelen uit de integratie-uitkering sociaal domein
Persoonlijke verzorging	WMO-middelen uit de integratie-uitkering sociaal domein
Schuldhulpbemiddeling	Voorcalculatie per gemeente
Apparaatskosten	
WMO – huishoudelijke verzorging	Voorcalculatie per gemeente
WMO - 2015	WMO-middelen uit de integratie-uitkering sociaal domein
Overig	5-jaars voortschrijdend gemiddelde WWB-klantaantallen
Ingenieursbureau Drechtsteden	Afgenomen diensten
Service Centrum Drechtsteden	
Basispakket	Verrekensystematiek
Gemeentebelastingen en Basisinformatie Drechtsteden	Aantal aanslagregels 2017
Onderzoekcentrum Drechtsteden	Inwoneraantal per 1 juli 2017
Algemene dekkingsmiddelen	Inwoneraantal per 1 juli 2017

Inwoneraantallen

De inwoneraantallen per 1 juli 2017 zijn als volgt (bron CBS):

Gemeente	Aantal inwoners per 1-7-2016	Aantal inwoners per 1-7-2017
Alblasserdam	19.984	20.009
Dordrecht	118.549	118.406
Hardinxveld-Giessendam	17.820	17.935
Hendrik Ido Ambacht	29.593	30.239
Papendrecht	32.227	32.309
Sliedrecht	24.995	25.023
Zwijndrecht	44.435	44.432
Totaal	287.603	288.353

5. VASTSTELLING

Dagelijks bestuur

Als ontwerpbegroting vastgesteld door het dagelijks bestuur op 12 april 2018.

Het dagelijks bestuur van de Gemeenschappelijke Regeling Drechtsteden

De secretaris,

De voorzitter,

mr. drs. P.I.M. van den Wijngaart

mr. A.W. Kolff

Algemeen bestuur

Vastgesteld door het algemeen bestuur van de Gemeenschappelijke Regeling Drechtsteden op 3 juli 2018.

De regiogriffier,

De voorzitter,

mr. J. Heijmans

mr. A.W. Kolff

Bijlage A: Bijdragen per gemeente (Bedragen x € 1.000)

	Alblasserdam	Dordrecht	Hardinxveld Giessendam	H.I. Ambacht	Papendrecht	Sliedrecht	Zwijndrecht	Totaal
Bureau Drechtsteden								
Algemene inwonerbijdrage	313	1.853	281	473	506	392	695	4.513
Regionaal Platform Verkeersveiligheid	6	36	5	9	10	7	13	86
Waterbus	41	358	35	55	72	57	110	728
Klachtencommissie	2	12	2	3	3	2	4	28
Walstroom	5	32	5	8	9	7	12	77
Bestuur en staf	122	721	109	184	197	152	271	1.756
CIO office	81	482	73	123	131	102	181	1.173
Totaal Bureau Drechtsteden	571	3.493	510	855	927	719	1.287	8.363
Regiogriffie	28	167	25	42	45	35	63	405
Sociale Dienst Drechtsteden								
Werk en Inkomen								
Participatie	362	7.056	150	204	619	608	1.558	10.557
Individuele studietoelage	3	257	7	21	29	32	73	422
Impuls statushouders								0
WSW	1.278	18.942	-	836	1.853	2.135	3.183	28.226
Inkomensondersteuning, rijksvergoeding	4.864	53.931	1.971	4.657	7.193	6.751	14.628	93.995
Inkomensondersteuning, bijdrage aan tekort	249	3.543	109	227	417	341	850	5.736
Minimabeleid								
Kinderopvang	2	34	1	2	4	3	8	55
Minimabeleid	371	5.268	162	338	620	508	1.264	8.529
Preventief budgetbeheer	7	96	-	6	11	9	22	150
Maatwerkvoorz. Inkomenssteun	121	826	105	135	194	201	302	1.883
WMO								
Huishoudelijke ondersteuning	929	5.760	714	809	1.153	1.112	2.070	12.547
Hulpmiddelen	206	1.249	251	248	300	253	561	3.068
Collectief vervoer	357	2.512	550	375	564	639	950	5.947
Begeleiding en kortdurend verblijf	1.329	9.093	1.151	1.485	2.132	2.211	3.320	20.721
Overheveling budget maatwerkvoorzieningen inkomenssteun	183	1.250	159	204	293	305	456	2.850
Budgetadvies en schuldbemiddeling								
Schuldhelpverlening	4	76	4	4	9	5	18	120
Apparaats- en uitvoeringskosten								
Apparaatslasten	1.577	20.474	788	1.486	2.617	2.225	5.144	34.310
WMO Beschermd wonen	-	785	-	-	-	-	-	785
Totaal Sociale Dienst Drechtsteden	11.842	131.152	6.122	11.037	18.008	17.338	34.407	229.902
Servicecentrum Drechtsteden								
Basispakket	1.593	13.877	2.135	1.873	3.250	2.373	4.285	29.386
Plus- en additioneel pakket		2.343	206				383	2.931
Gemeentebelastingen Drechtsteden								
Belastingactiviteiten	-	2.239	-	427	372	392	733	4.163
GEO-activiteiten	12	1.086	-	122	30	16	65	1.331
Onderzoekcentrum basispakket	55	328	50	84	90	69	123	799
Totaal	14.101	154.685	9.048	14.440	22.722	20.942	41.346	277.280

Bijlage B: Begroting en meerjarenraming naar taakvelden (bedragen x € 1.000)

Programma	Begroting 2019			Raming 2020			Raming 2021			Raming 2022		
	Lasten	Baten	Saldo	Lasten	Baten	Saldo	Lasten	Baten	Saldo	Lasten	Baten	Saldo
Beleid en Bestuur												
0.1 Bestuur	2.309	4.314	2.005	2.009	4.014	2.005	2.009	4.014	2.005	2.009	4.014	2.005
0.4 Overhead	2.005	0	-2.005	2.005	0	-2.005	2.005	0	-2.005	2.005	0	-2.005
2.1 Verkeer en vervoer	693	693	0	693	693	0	693	693	0	693	693	0
2.5 Openbaar vervoer	728	728	0	728	728	0	728	728	0	728	728	0
3.1 Economie	1.545	1.545	0	1.545	1.545	0	1.545	1.545	0	1.545	1.545	0
7.4 Milieubeheer	175	175	0	175	175	0	175	175	0	175	175	0
8.1 Ruimtelijke ordening	75	75	0	75	75	0	75	75	0	75	75	0
8.3 Wonen en bouwen	360	360	0	360	360	0	360	360	0	360	360	0
Totaal Beleid en Bestuur	7.890	7.890	0	7.590	7.590	0	7.590	7.590	0	7.590	7.590	0
Sociale Dienst Drechtsteden												
0.4 Overhead	19.242	0	-19.242	19.242	0	-19.242	19.242	0	-19.242	19.242	0	-19.242
6.3 Inkomensregelingen	118.384	123.918	5.534	119.218	124.752	5.534	120.066	125.600	5.534	120.353	125.887	5.534
6.4 Begeleide participatie	29.837	30.903	1.066	28.242	29.308	1.066	27.341	28.407	1.066	26.348	27.414	1.066
6.5 Arbeidsparticipatie	15.592	21.597	6.005	15.454	21.459	6.005	15.545	21.550	6.005	15.803	21.808	6.005
6.6 Maatwerkvoorzieningen WMO	4.116	4.750	634	4.116	4.750	634	4.116	4.750	634	4.116	4.750	634
6.71 Maatwerkdienstverlening 18+	53.010	58.586	5.576	52.937	58.513	5.576	53.120	58.696	5.576	53.062	58.638	5.576
6.81 Geëscalerde zorg 18+	358	785	427	358	785	427	358	785	427	358	785	427
Totaal Sociale Dienst Drechtsteden	240.539	240.539	0	239.567	239.567	0	239.788	239.788	0	239.282	239.282	0
Bedrijfsvoering												
0.1 Bestuur	920	1.010	90	920	1.010	90	920	1.010	90	920	1.010	90
0.4 Overhead	50.059	47.719	-2.340	50.059	47.719	-2.340	50.059	47.719	-2.340	50.059	47.719	-2.340
2.1 Verkeer en vervoer	6.100	8.000	1.900	4.100	6.000	1.900	4.100	6.000	1.900	4.100	6.000	1.900
0.61 OZB woningen	378	402	24	378	402	24	378	402	24	378	402	24
0.62 OZB niet woningen	1.511	1.607	96	1.511	1.607	96	1.511	1.607	96	1.511	1.607	96
0.63 Parkeerbelasting	170	181	11	170	181	11	170	181	11	170	181	11
0.64 Belastingen overig	88	94	6	88	94	6	88	94	6	88	94	6
3.3 Bedrijfsloket en -regelingen	3	3	0	3	3	0	3	3	0	3	3	0
7.2 Riolering	1.204	1.281	77	1.204	1.281	77	1.204	1.281	77	1.204	1.281	77
7.4 Aival	809	861	52	809	861	52	809	861	52	809	861	52
8.1 Ruimtelijke ordening	1.331	1.416	85	1.331	1.416	85	1.331	1.416	85	1.331	1.416	85
Totaal Bedrijfsvoering	62.573	62.573	0	60.573	60.573	0	60.573	60.573	0	60.573	60.573	0
Algemene dekkingsmiddelen												
0.8 Overige baten en lasten	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Totaal	311.002	311.002	0	307.730	307.730	0	307.951	307.951	0	307.445	307.445	0

Bijlage C: Geprognosticeerde balans en EMU-saldo

Geprognosticeerde balans bedragen x € 1.000	Ultimo			
	2019	2020	2021	2022
Activa				
Vaste activa	17,0	17,0	17,0	17,0
Vlottende activa	35,0	35,0	35,0	35,0
Totaal Activa	52,0	52,0	52,0	52,0
Passiva				
Eigen vermogen	1,0	1,0	1,0	1,0
Voorzieningen	3,0	3,0	3,0	3,0
Vaste schulden	10,0	10,0	10,0	10,0
Vlottende passiva	38,0	38,0	38,0	38,0
Totaal passiva	52,0	52,0	52,0	52,0

Berekening EMU-saldo (bedragen x € 1.000)	2018	2019	2020	2021	2022
Exploitatiesaldo vóór toevoeging aan c.q. onttrekking uit reserves (zie BBV,	0	0	0	0	0
Afschrijvingen ten laste van de exploitatie	5.000	5.000	5.000	5.000	5.000
Bruto dotaties aan de post voorzieningen ten laste van de exploitatie minus de vrijval van de voorzieningen ten bate van de exploitatie	0	0	0	0	0
Investerings in (im)materiële vaste activa die op de balans worden geactiveerd	5.000	5.000	5.000	5.000	5.000
Baten uit bijdragen van andere overheden, de Europese Unie en overigen, die niet op de exploitatie zijn verantwoord en niet al in mindering zijn gebracht bij post 4	0	0	0	0	0
Desinvesteringen in (im)materiële vaste activa:	0	0	0	0	0
Baten uit desinvesteringen in (im)materiële vaste activa (tegen verkoopprijs), voor zover niet op exploitatie verantwoord					
Aankoop van grond en de uitgaven aan bouw-, woonrijp maken e.d. (alleen transacties met derden die niet op de exploitatie staan)	0	0	0	0	0
Baten bouwgrondexploitatie:	0	0	0	0	0
Baten voorzover transacties niet op exploitatie verantwoord					
Lasten op balanspost Voorzieningen voorzover deze transacties met derden betreffen	0	0	0	0	0
Lasten ivm transacties met derden, die niet via de onder post 1 genoemde exploitatie lopen, maar rechtstreeks ten laste van de reserves (inclusief fondsen en dergelijke) worden gebracht en die nog niet vallen onder één van bovenstaande posten	0	0	0	0	0
Berekend EMU-saldo	0	0	0	0	0

Bijlage D: Beleidsindicatoren

Met ingang van het begrotingsjaar 2018 moeten gemeenschappelijke regelingen de effecten van beleid toelichten door een vaste set beleidsindicatoren op de nemen in de begroting en de jaarrekening.

In onderstaande tabel staan de realisatiegegevens weergegeven per beleidsindicator uit taakveld 6. Deze gegevens zijn afkomstig van de site www.waarstaatjegemeente.nl en betreffen realisatie cijfers zoals deze in september 2017 bekend zijn. De gegevens van waarstaadmijngemeente.nl worden periodiek bijgewerkt.

De peildata van de huidige gegevens van waarstaadmijngemeente.nl zijn in onderstaande tabel weergegeven.

Beleidsindicatoren Taakveld 6. Sociaal domein			Peil-datum	Alblasserdam	Dordrecht	Hardinxveld Giessendam	Hendrik- Idb- Ambacht	Papendrecht	Sliedrecht	Zwijndrecht
21	Banen	# banen per 1.000 inwoners 15-64 jaar	2016	725,9	705,8	710,4	449,4	681,8	954,9	724,3
24	Netto arbeidsparticipatie	% van der werkzame beroepsbevolking t.o.v. de beroepsbevolking	2016	68,3	63,2	69,1	70,8	67,5	68,5	65,0
26	Werkloze jongeren	% werkloze jongeren in de gemeente	2015	0,41	1,23	0,31	0,42	0,38	0,49	0,86
27	Personen met een bijstandsuitkering	aantal per 1.000 inwoners van 18-65 jaar	2017	28,1	55,6	16,2	20	28,5	33,3	41
28	Lopende re-integratie-voorzieningen	# per 10.000 inw. Van 15-64	2015	41	96	90	27	25	39	58
32	Cliënten met een maatwerk-arrangement WMO	aantal per 10.000 inwoners	2016	350	440	490	210	290	330	360

Bijlage E. Meerjarenoverzicht gemeentelijke bijdragen

Inkomensondersteuning, bijdrage aan tekort (bedragen x € 1 miljoen)

	2019	2020	2021	2022
Alblasserdam	0,2	0,1	0,1	0,0
Dordrecht	3,5	1,5	1,2	0,6
Hardinxveld-Giessendam	0,1	0,0	0,0	0,0
H.I. Ambacht	0,2	0,1	0,1	0,0
Papendrecht	0,4	0,2	0,1	0,1
Sliedrecht	0,3	0,1	0,1	0,1
Zwijndrecht	0,8	0,4	0,3	0,2
Totaal	5,7	2,4	1,9	1,0

Overige gemeentelijke bijdragen:

Begrotingsprogramma	gemeentelijke bijdrage
Bureau Drechtsteden	blijft gelijk *
Regiogriffie	blijft gelijk
Sociale Dienst Drechtsteden	
Werk en Inkomen	
Participatie	uitkering rijk
Individuele studietoelage	uitkering rijk
Impuls statushouders	uitkering rijk
WSW	uitkering rijk
Inkomensondersteuning, rijksvergoeding	uitkering rijk
Minimabeleid	
Kinderopvang	blijft gelijk
Minimabeleid	blijft gelijk
Preventief budgetbeheer	blijft gelijk
Maatwerkvoorz. Inkomenssteun	blijft gelijk
WMO	
Huishoudelijke ondersteuning	blijft gelijk
Hulpmiddelen	blijft gelijk
Collectief vervoer	blijft gelijk
Begeleiding en kortdurend verblijf	uitkering rijk
Budgetadvies en schuldbemiddeling	
Schuldhulpverlening	blijft gelijk
Apparaats- en uitvoeringskosten	
Apparaatslasten	blijft gelijk
Servicecentrum Drechtsteden - basispakket	blijft gelijk
Gemeentebelastingen Drechtsteden	blijft gelijk
Onderzoekcentrum Drechtsteden - basispakket	blijft gelijk

Toelichting

- Gebaseerd op stand beleid 2018.
- Jaarlijks vindt actualisering van de verdeelsleutels plaats.
- Gebaseerd op prijspeil 2018, jaarlijks vindt aanpassing plaats voor loon- en prijsontwikkeling.
- * bij Bureau Drechtsteden vervalt ná 2019 de bijdrage voor de economic development board

Bijlage F. Risicotabel per gemeente

Bedragen x € 1 miljoen

		Impact	Alblasserdam	Dordrecht	Hardinxveld Giessendam	H.I. Ambacht	Papendrecht	Sliedrecht	Zwijndrecht	sleutel
Risico										
GRD	Vennootschapsbelasting	0,10	0,01	0,04	0,01	0,01	0,01	0,01	0,02	inwoners
GRD	Huisvesting	0,20	0,01	0,08	0,01	0,02	0,02	0,02	0,03	inwoners
SDD	Bestandsontwikkeling inkomensondersteuning	1,50	0,07	0,93	0,03	0,06	0,11	0,09	0,22	klanten
SDD	Groei loonkostensubsidies	0,50	0,02	0,31	0,01	0,02	0,04	0,03	0,07	klanten
SDD	Vangnetregeling	1,40	0,06	0,86	0,03	0,06	0,10	0,08	0,21	klanten
SDD	Kosten bewindvoering	0,50	0,02	0,31	0,01	0,02	0,04	0,03	0,07	klanten
SDD	Kosten WMO	1,00	0,07	0,44	0,06	0,07	0,10	0,10	0,16	bijdrage
SDD	Integratie sociaal domein in algemene uitkering	0,10	0,01	0,04	0,01	0,01	0,01	0,01	0,02	bijdrage
SDD	Abonnementstarief eigen bijdrage WMO	0,20	0,01	0,09	0,01	0,01	0,02	0,02	0,03	bijdrage
SCD	Zaak en Archiefsysteem	0,20	0,01	0,09	0,01	0,01	0,02	0,02	0,03	bijdrage
SCD	Openstaande vordering	0,50	0,03	0,24	0,04	0,03	0,06	0,04	0,07	bijdrage
Totaal		6,20	0,31	3,43	0,23	0,32	0,52	0,44	0,94	
Kans										
SDD	Macrobudget inkomensondersteuning	0,40	0,02	0,25	0,01	0,02	0,03	0,02	0,06	klanten
SDD	Verdeelmodel inkomensondersteuning	0,20	0,01	0,12	0,00	0,01	0,01	0,01	0,03	klanten
SDD	Extra budget statushouders	0,20	0,01	0,12	0,00	0,01	0,01	0,01	0,03	klanten
Totaal		0,80	0,03	0,49	0,02	0,03	0,06	0,05	0,12	